

**Človeško srce
čudna je stvar**

Zbornik projekta

»Vključujemo

in aktiviramo!«

Prvi del

2016

Človeško srce čudna je stvar

Zbornik projekta »Vključujemo in aktiviramo!«

1. del

Avtorji spremnih besed:

Zarika Snoj Verbovšek, Aksinja Kermauner,

Ciril Horjak, Dušan Šarotar, Mojca Sekulič Fo,

Alja Adam, Nataša Konc Lorenzutti, Ivan Mitrevski

Uredila in jezikovno pregledala: Zarika Snoj Verbovšek

Oblikovanje in prelom: Tomato Košir

Tiskarna: Mat format

Založila in izdala: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije

Metelkova 2b, 1000 Ljubljana

Zanjo: Aleš Novak, direktor

Naklada: 150 izvodov | Darilna izdaja

Ljubljana, 2016

Projekt »Vključujemo in aktiviramo!« sofinancirata
Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada (ESS).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-1

821.163.6-32

37.015.31:7

ZBORNIK projekta Vključujemo in aktiviramo!.

Del 1, Človeško srce čudna je stvar / [uredila Zarika Snoj Verbovšek ;
avtorji spremnih besed Zarika Snoj Verbovšek ... et al.]. - Darilna izd.

- Ljubljana : Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, 2016

ISBN 978-961-93910-7-5

287489536

Kazalo

PESMI

- 7 Naša pesem
- 7 Človeško srce
- 8 Mi smo mladi in zaljubljeni
- 8 Srečanja
- 8 Kadar vidim te
- 9 Moja punca
- 9 Ljubezenska pesem
- 9 Tvoja lepota
- 10 Moje oči
- 10 Moj ponos
- 11 Sedaj
- 11 Dan
- 11 Želje
- 12 Bolečina
- 12 Babici
- 13 Patriciji
- 13 Moje otroštvo
- 13 Rad imam
- 14 Pomlad
- 14 Poletna pesem
- 14 Jesen
- 15 Kam letijo drobne ptičke?
- 15 Se s perutjo pokriti
- 16 Kužek
- 16 Kaj je kaj
- 16 Zemlja pleše

ZGODBE

- 21 Nina išče prijatelja
- 22 Vila Aleksandra
- 23 Zgodba o poročnem prstanu
- 23 Basen o levu in češnji
- 24 Dekle in drevo
- 24 Deček in drevo
- 26 Zgodba o zlatem zrnju

RAZMIŠLJANJA

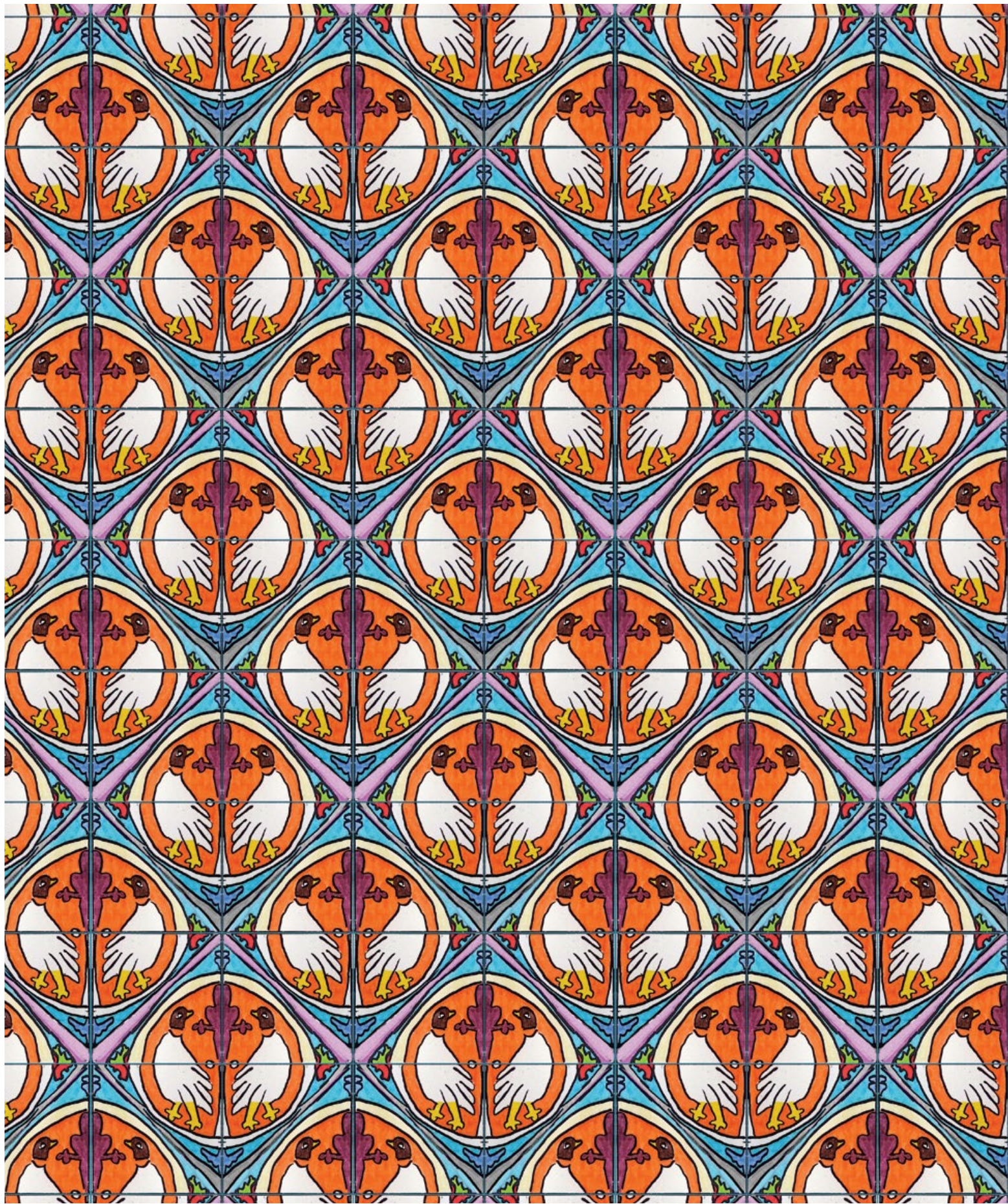
- 31 Športni vikend v Puli
- 31 Spletna ljubezen
- 32 Mednarodni dan invalidov
- 33 Novo življenje

PRIREDBE

- 37 Povodni mož
- 38 Turjaška Rozamunda

SPREMNE BESEDE

- 43 *Zarika Snoj Verbovšek:*
Prvo leto projekta
»Vključujemo in aktiviramo!«
- 45 *Aksinja Kermauner:*
Projekt ViA v Črni na Koroškem
- 48 *Ciril Horjak:*
Moje sodelovanje s CUDV
Črna na Koroškem
- 49 *Dušan Šarotar:*
Učenje skozi umetnost
- 51 *Mojca Sekulič Fo:*
Likovna interpretacija
ustvarjalnosti udeležencev
projekta ViA v Dobrni
- 55 *Alja Adam:*
Srečanja v Dornavi
- 57 *Nataša Konc Lorenzutti:*
Čakanje na besedo
- 62 *Ivan Mitrevski:*
Risanje je resna stvar

Pesmi

NAŠA PESEM

SMO SE V ZBORNICI spet zbrali,
da bi nekaj novega spoznali.
Smo ekipa res ta prava,
učenje naša je zabava.
Odlično sodelujemo,
se radi posvetujemo.
Spoznali smo našega največjega
pesnika
in s tem ne mislimo na Vilija Resnika.
In kdo smo mi?

Smo skupina ljudi.
Naša Nevenka pesmi piše,
Sebastjan v pralnici tla briše,
obenem krasne zgodbe piše.
Franji srce se nasmeje,
ko člani Sožitja do konca prešteje.
Mojca pri hoji kilometre nabira,
pri Orffu, pri lutkah ideje zbira.
Branko nam je v Avstrijo ušel,
a zvečer je spet domov prišel.
On res moder je gospod,
naenkrat rad bi bil povsod.
Sabina lepa je gospa,
otroke strašno rada ima,
obenem pa še risat zna.
Zoran ustvarja iz lesa,
izdelke lepe res ima.
Irena horoskope piše,
Duši zraven lepo riše.

Aksinja je dobra mentorica
in zelo fajn pisateljica.
Tatjana je precej leteča,
v računalniški jo vsakdo sreča.
Simon doma pridno dela,
Lili na morju se sonči vesela.
Spoznali smo Pavleta, Jerico, Cirila,
Jasmina je z nami znanje delila.
Gašper, Renata in Primož so umetniki
ta pravi,
poglejmo, kdo pri nas se še pojavi:
Zarika in Mojca sta šefici iz Ljubljane,
skrbita, da knjige so pravočasno
prebrane.

Mi imamo se fino,
veliko smo se naučili,
vmes tudi že znanje obnovili
in na kviz o Prešernu še druge zvalili.
Pesnice je konec, še ena rima:
mi bomo skupaj, dokler ne pride zima!

***Udeleženci delavnice
v CUDV Črna na Koroškem***

ČLOVEŠKO SRCE

ČLOVEŠKO SRCE čudna je stvar,
vidi vse tisto, za kar večini ni mar:
majhne drobne stvari, ki nas bogatijo
in se zastonj lahko delijo.

Nasmehi, objemi mostove gradijo,
podaj mi roko, saj lažje je.
Vse se skrbi prepolovijo,
če jih delimo.
Vsak človek je dar,
pa naj bo takšen, kot je.

Najti sreče sledi ni vedno preprosto,
tja, kjer je tema, prinašati luč.
Mladost hitro mine, starost je
modrejša,
misli, besede lahko do česa so ključ.

Vrstice, zaključki, neka pravila
pri pisanju sonetov delajo red,
bi ga morala napisati,
a to me ne zanima,
niti ni stvar, ki bi mi dajala polet.

Prepih je odpihnil urico dela,
ko smo se z Jano učili novih stvari,
do septembra, ko se spet vidimo tukaj,
pa vsak lahko še kaj naredi.

***Nevenka Kos
(CUDV Črna na Koroškem)***

MI SMO MLADI IN ZALJUBLJENI

8

KAJ POMENI ljubezen?
To je, da se imata rada dva.
Ali se tudi skregata?
Seveda se, če je kaj narobe.

Zdaj sem dober, zdaj sem slab,
a v meni srce bije, ko sem star.
Žena me občuduje in strmi:
»Moj mož, ti si car.«

»Ne, jaz sem fer.«
»Kako to misliš?«
»Saj je čisto preprosto.
Dam ti vse, kar imam.«

»Ne, ti si star
in se mi ne da več nič.
Si pa res ena mevža.«

»Ti si pa žena nezadovoljna.
Moja zlata ročica.
Ja.
Potem pa nič.«

Anamarija Štimec
(CUDV Draga)

SREČANJA

PRVIČ SVA SE srečala na hodniku,
nisem mogla premakniti pogleda
od tebe,
povabil si me na kavo,
nisem mogla reči ne.

Drugič sva se srečala v bolniški,
ti si ležal na postelji s poškodovano
nogo,
jaz pa sem sedela ob tvoji postelji
in ti delala družbo.

Sedaj imava skupaj sobo,
oba sva zelo vesela,
skupaj delava veliko stvari.

Skupaj hodiva na kmetijo,
skupaj sva že pol stoletja,
nikoli te ne bi zapustila.

Franja Pšeničnik
(CUDV Črna na Koroškem)

KADAR VIDIM TE

KADAR vidim te,
odpre se moje srce,
ki želi si le,
da bi skupaj preživljala dni,
jaz in ti.

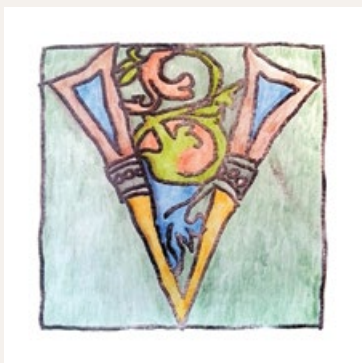
Andreja Žebela
(ZUDV Dornava)

Tina Zaletel (CUDV Draga)

MOJA PUNCA

V RAVNAH v bivalni dolga leta sem
s svojo punco živel,
bila je bolna, zato sem zanjo lepo
skrbel.

Žal so jo živci stran odgnali
in jaz sem se v svoj domači kraj
preselil.

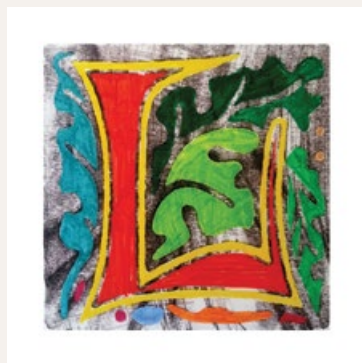
Tam sem v hišo stopil,
v njene modre se oči zaljubil,
začutil,
da je punca mojih sanj.

Zdaj skupaj živiva,
drug drugemu ljubezen deliva,
zdaj ona zame poskrbi,
jaz jo pa razvajam.

Oba po horoskopu sva škorpiona.
Svet z njo je lep in bogat
kot njene modre oči.

Simon Fujs
(CUDV Črna na Koroškem)

LJUBEZENSKA PESEM

LEPA SI kot roža,
in te močno ljubim.
In še lepo krilo,
rad ti kupujem lepo darilo.

Imava lepo urejeno sobo,
imam tudi rože,
orhideje in pelargonije,
tudi jih zalivam.

Tudi imam rad svojega Damjana.

Branko Mavrič
(CUDV Črna na Koroškem)

TVOJA LEPOTA

KO SEM te zagledal,
sem dobil kar solzne oči,
od tvoje lepote kar žarim,
ko te pogledam.

Ko pogledam v tvoje oči,
čutim, da bi bila kar skupaj,
sam ne vem, kaj pravi tvoje srce,
ko le enkrat pogledam tvoje srce.

Dušan Založnik
(CUDV Črna na Koroškem)

Tina Zaletel (CUDV Draga)

MOJE OČI

MOJ PONOS

10

MOJE OČI
govorijo mi,
prosim, zaspi
in se odpočij,
a meni zaspati ni,
ker v mojih očeh si ti.

Andreja Žebela
(ZUDV Dornava)

RADA RIŠEM,
saj je to moja sprostitev,
da si pomirim telo,
ko mi je hudo.

Za sprostitev in dober nasvet
imam fanta, da,
ko se mi podira svet,
me postavi na realna tla.

Njegov objem in poljub mi dasta moč,
da spet uspem.
Ko duša umira in oko moje, modro kot
nebo,
vidi črno in mi je zares težko,
pokličem mami in očija, da mi dasta
upanje v dušo,
ki zaživi, in svet v mavrico se
spremeni.

Prijatelje imam tako dobre,
da mi nikoli ne obrnejo hrbta,
eden mi je blizu in vedno ob pravem
času me obudi.

Čprav še ni zima in ni snega,
rada tečem na smučeh,
vedno med prvimi sem, ki zlato jim
obesijo.

Moj fant ponosen mi čestita,
ljubim ga, zato nobenega drugega
nočem.

Moj fant je res poseben,
saj me masira in vedno ljubi nežno.

Lili Miklič
(CUDV Črna na Koroškem)

SEDAJ

SEDAJ,
ko vem, da te ni,
moje srce zelo boli,
si tebe želi
in po tebi hrepeni!

Vrneš se,
ko ptica poleti,
da ti nazaj domov
pot kazala bi.

Andreja Žebela
(ZUDV Dornava)

DAN

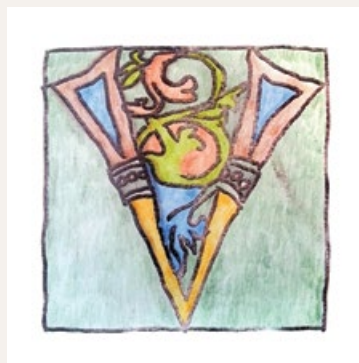

DAN SE poslavlja,
spat se odpravlja,
prepušča me večeru
in noči, ki ju sedaj še ni.

Večer mi razmišljati bo dal,
noč prišla bo,
ko boš prišel ti,
v mehko me povil,
ostanek večer in noči z menoj delil.

Andreja Žebela
(ZUDV Dornava)

ŽELJE

V SOBI imam veliko stvari,
posteljo, ki na njej ležim,
stol, ki na njem sedim,
v sobi imam tudi televizor,
da ga gledam zelo od blizu.

Imam zoprne prijatelje,
nagajajo mi veliko,
zato se ne družim z njimi,
zato gledam sliko.

Želim si umirjene prijatelje,
da bi kavo z njimi pila,
gledala lep film,
kavo bi pila in fajfo kadila.

Rada bi bila vesela.

Mojca Šmon
(CUDV Črna na Koroškem)

Danijel Štimec (CUDV Draga)

BOLEČINA

12

BOLEČINA BOLI al bolj skeli?
Bolečina vse v hipu spremeni.
Spreminja se ona sama,
spreminjamo se mi,
ker nas svinjsko peče, žge al boli.
Boli nas glava al srce.
Bolečina meša naše občutek, misli pa
še glas.
Glas je tisto, kar se sliši,
al pa nekaj, kar je povsem tiho
v naših srcih, okolici al hiši.

Bolečina je gospa, ki ne vpraša se,
kako nam gre, kako nam je ime.
Človeka trga, para
kot stara gara.
Ko človeka dokončno razmesari,
ga na oni svet prestavi.

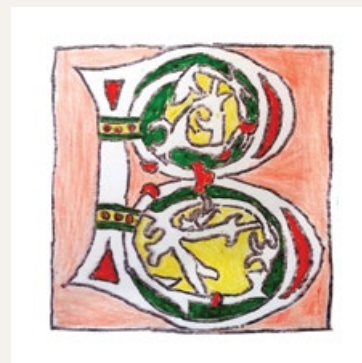
Na onem svetu pa ne veš,
kam je treba iti,
levo, desno, kam se skriti.
Če bi šel s tega na oni svet,
misliš, da bi bil napet?
Prehod iz tega sveta nam hudo
bolečino povzroči,
a že v našem svetu je vse krvavo in hudo.
Kri teče, peče, nas skeli,
včasih sladka, včasih spi.
Kri velikokrat pekoča je,
včasih nas pa peče čisto vse,
duša, psiha in srce.

O bolečini rekel bi še to,
spremlja nas, kamor kol gremo.
V tujini al doma,
spremlja nas kot senca zla.
Senca zla pač tista je,
ki nikol od nas ne gre.
Dokler mi živi smo,
se vedno z njo spopadamo.
Spopad s sencami je problem,
družbi naši, vsem.
Družba naša takšna je,
da znotraj nje zjebano je vse.
Z leve, z desne, gor in dol
plešemo samo rokenrol,
če rokenrol še ni dovolj,
prešaltamo pa kar na stol.
Stol pa zelo različen je,
vse do električnega gre.

Bolečina, kaj to je?
Marsikdo od vas ne ve,
da hujša od ognja je!
Ogenj peče in boli,
bolečina grize in skeli,
z ognjem v sorodu ni.
Bolečina psihe, to je stvar,
ki je nima vsak redar.
Bolečina, ti nam na živce greš,
v glavi svojo sapo vreš,
možgane cele nam požreš.
Bolečina, nehaj se zafrkavati,
z živci smo na koncu vsi!

Branko Emeršič
(ZUDV Dornava)

BABICI

BABICA, ti si tista, ki si mi ob strani
stala vedno,
ko sem pomoč potrebovala.
Rada bi ti rekla iskrena hvala.
Vem, da povrniti ti tega ne bom zmogla
in ne znala.
Vedno si me poslušala, ko naprej
nisem znala.
Nikoli se nisi spraševala, zakaj in kako
bi mi pomagala,
da stiska postala bi mala šala.
Če kdaj sem jokala, z objemom si me
potolažiti znala,
zato, babica, še enkrat ti rečem hvala.

Dominika Cajnko
(ZUDV Dornava)

PATRICIJI

NE BOM pozabila tega dne,
ko prvič sva se srečali.
Hitro prijateljici sva postali
in se odločili, da bova sodelovali
ter skupaj na kitaro igrali in
aplavze iskrene publike na nastopih
pobrali,
ob tem pa nekaj novih prijateljskih
vezi stkali.

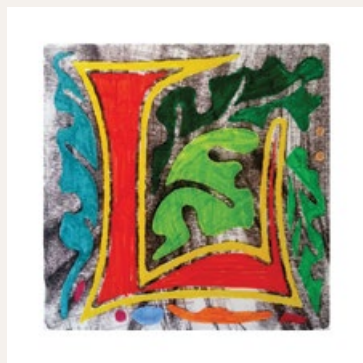
Kitaro že v mladosti sem želela igrati,
a nisem mogla nikogar poiskati,
ki bi želel z mano sodelovati.

Zato sedaj, ko kitaro sem v roke vzela,
je skoraj sama mi zapela,
jaz pa tega sem bila zelo vesela.

Da želja je moja resničnost postala,
naša Patricija mi je pomagala,
zato pa rada bi ji rekla iskrena hvala.

Dominika Cajnko
(ZUDV Dornava)

MOJE OTROŠTVO

LETA OTROŠKA za mene so
minila,
ne bodo nazaj se nikoli
več vrnila.

Mama nekoč je meni govorila:
»Ko si ti še majhna bila,
veliko okrog sva z atijem te vozila.
Ko sedem let si dopolnila,
si prvo šolsko torbico dobila.
V hram učenosti sva te vozila,
da znanja bi čim več si pridobila.

Ko si pa deklica postala,
še svoja brata si spoznala.
Njima svoj prosti čas si dala,
s tem zelo si pomagala,
da fanta dobra sta postala.«

Mama, rada bi ti rekla hvala,
za to, kar si mi v življenju dala,
vedno hvaležna ti bom ostala.

Dominika Cajnko
(ZUDV Dornava)

RAD IMAM

RAD IMAM naravo,
sonce, travnik, travniške živali,
rožice, različne ptičke, ki čivkajo,
bazen na travniku in poletje.

Rad gledam filme,
zgodbo o Pepelki,
zgodbo o Francetu Prešernu
in Bratovščino Sinjega galeba.

Rad imam zgodbice, ki jih pišem,
in narišem, kaj se dogaja v njih.
Janko in Metka, volk in sedem
kozličkov,
Rdeča kapica,
sirota Jerica, Sneguljčica in take
stvari.

Imam tudi rad planine, gore,
v Topli sveto Ano, Koprivno, svetega
Jakoba.
Rad nabiram v planini zdravilna
zelišča,
iz katerih si potem pozimi kuham čaje
in tople napitke.
Nabiram pa materino dušico, hribjo
reso, bezovje,
smrekove vršičke za pridelat za poletje
zdrav sirup.

Sebastjan Bajt
(CUDV Črna na Koroškem)

13

POMLAD

POLETNA PESEM

JESEN

14

NA POMLAD, ko vse ozeleni,
vsak si srečo želi
in po ljubezni hrepni.

Kukavica prileti, kratek čas v svojem
gnezdu preživi,
jajčeca svoja pa v tuje gnezdo položi.

Pomlad močno kmeta veseli,
saj mora priznati si,
da v naravo že dolgo želi.
Delo ga zares obogati,
ker ve, da v jeseni veliko sadov dobi,
če pridno zanje vse leto skrbi!

Dominika Cajnko
(ZUDV Dornava)

MORJE valovi,
kopalci se kopajo,
sije sonce,
pečejo se ribe.

Otroci radi se imajo,
gledajo TV,
se smejiijo,
grejo spat.

Sem v šivalnici,
šivamo prtičke,
imamo malico.

Ima fanta, star je 30 let.
Gre z njim v posteljo.
Je noseča.

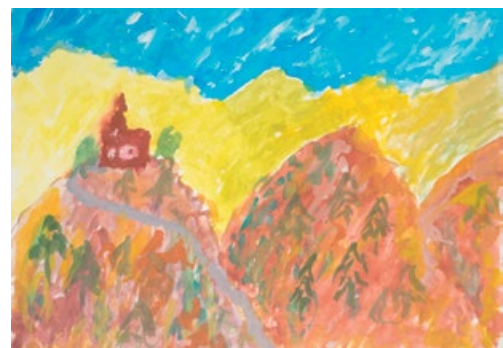
Irena Jurič
(CUDV Črna na Koroškem)

JESEN se je približala,
zelenje pa že tudi
rjavo rjaveti zna.

Sonce prek večera je zašlo,
domačini v hribih
pa še delo opravljajo.

Janez Kržišnik
(CUDV Draga)

Janez Kržišnik (CUDV Draga)

Tina Zaletel (CUDV Draga)

Tina Zaletel (CUDV Draga)

KAM LETIJO DROBNE PTIČKE?

NA DREVO. In prepevajo lepo.

V tople kraje,
ki jih pozimi imajo raje.
Spomladi se vračajo nazaj
v domači kraj.

Ptičke tudi žvrgolijo
eno krasno melodijo:
»Čičido, čičido,
nam spomladi je lepo.«

Ptice letijo na sever in jug.
Bi šel z njimi rad kdo drug?

Ali grejo na poroko?
Kdo moža se z našo Noko?
Jure, ki preseja moko.

Ptice so prišle zapet,
ne pustijo jih sedet,
ženinu in nevesti
želijo mnogo let.

Mož in žena poročena
gresta se na klopco usest,
grejeta se do noči,
celo noč, da se zdani.

Pticam damo pest drobtin
in skodelico rozin,
spotoma gremo še v mlin –
po moko ...

Zdaj je konec s to poroko.

*Udeleženci delavnice
v CUDV Draga*

SE S PERUTJO POKRITI

SE S PERUTJO pokriti
pod njo zaspati,
poezijo pisati.
Peruti tudi ptice imajo,
a vprašanje, koliko jih razdajo.

*Andreja Žebela
(ZUDV Dornava)*

15

Tina Zaletel (CUDV Draga)

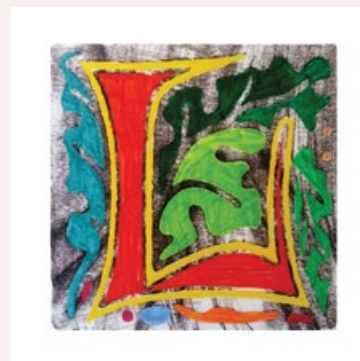
KUŽEK

KAJ JE KAJ

ZEMLJA PLEŠE

16

KUŽEK je zelo velik,
kužek je lepe barve,
kužek je rjave barve.
Kužek je zelo prijazen,
kužek ima zelo velik repek,
s kužkom se rad igram.
Kužek ima okrogle oči,
kužek ima zelo velik smrček.
Kužek ima zelo lepe zobke.
Kužek ima zelo velik trebušček.
Kužek spi v veliki hiški.

Zoran Valenčič
(*ČUDV Črna na Koroškem*)

POSTELJA je Marjeta.
Marmelada je čokolada.
Hruška, ki ji zraste buška.
Solata je lopata.
Odi je znodi.
Lajka balajka.
Sabina malina.
Ana je banana.
Ata je copata.
Liza je miza.
Omara, ki te ne mara.
Simona je limona.
Stol je na pol.
Maruška je varuška.

Sabina Zirenstein
(*ČUDV Črna na Koroškem*)

LUNA MALA in velika
po vesolju se potika.

V vesolju je vesoljska ladja,
marsovci ne jejo sadja.

Vesoljčki nimajo tam hiš,
v komori lovijo miš.

Dajo jo vesoljski mački,
ki se vozi na krtački.

Oni jejo palačinke z marmelado
in rogljičke s čokolado,

pijejo mleko in kakav,
čeprav v vesolju nič ni krav.

(Domen je vmes zaspal.)

Oglašajo se čiv, čiv, čiv,
Domen se je že zbudil.

Hodijo še na sprehode,
zvezdni prah v podplate bode.

Po nebeški vodi čofotajo
in se prav lepo igrajo,

dežek pada v vesolje,
marsovci so dobre volje.

Vesoljska ladja na izlet
jih odpelje v daljni svet.

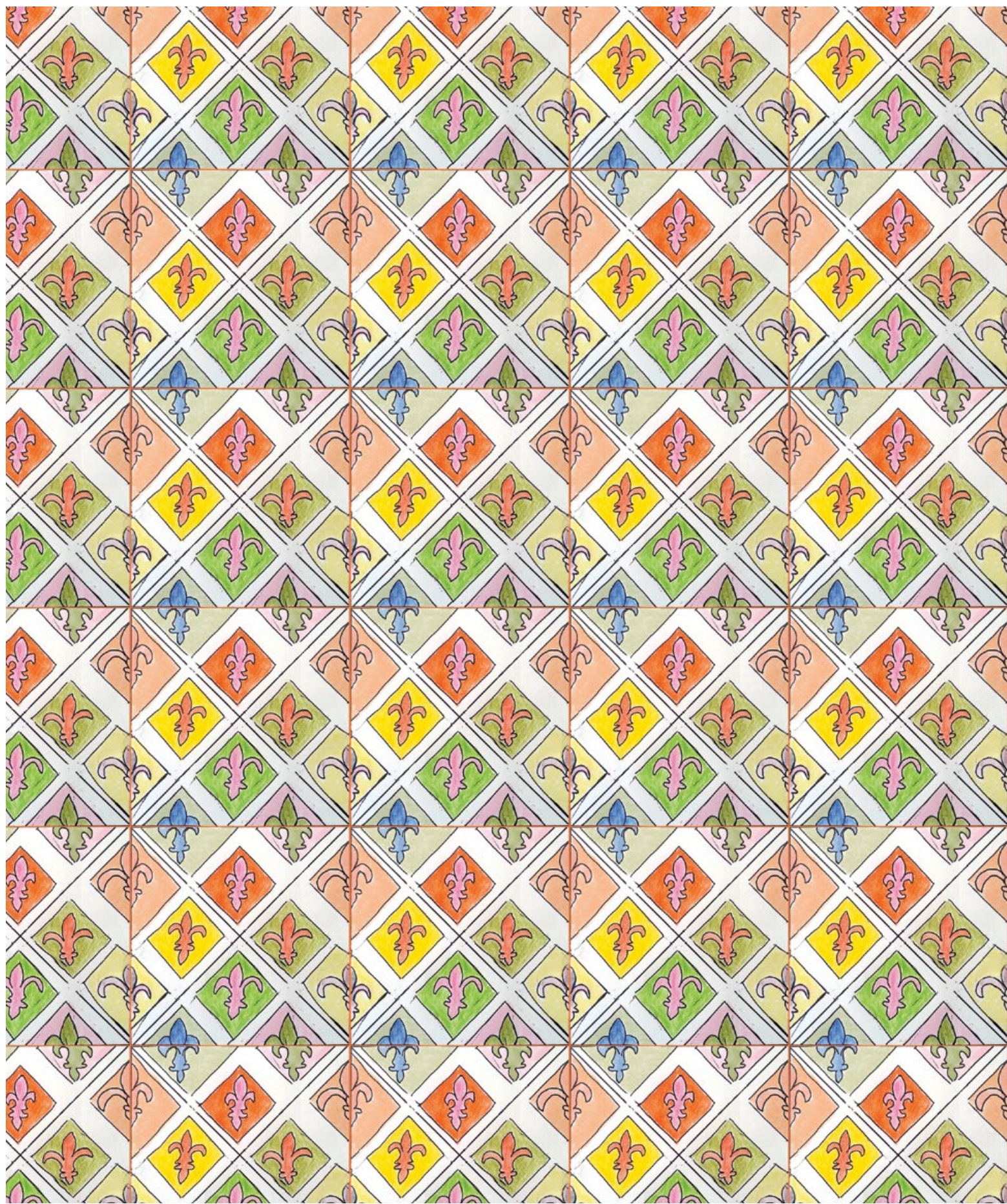
Zemlja gleda ves ta ples,
zdi se ji, da sploh ni res.

Res je divji ta naš svet,
prav lepo nam je živeti.

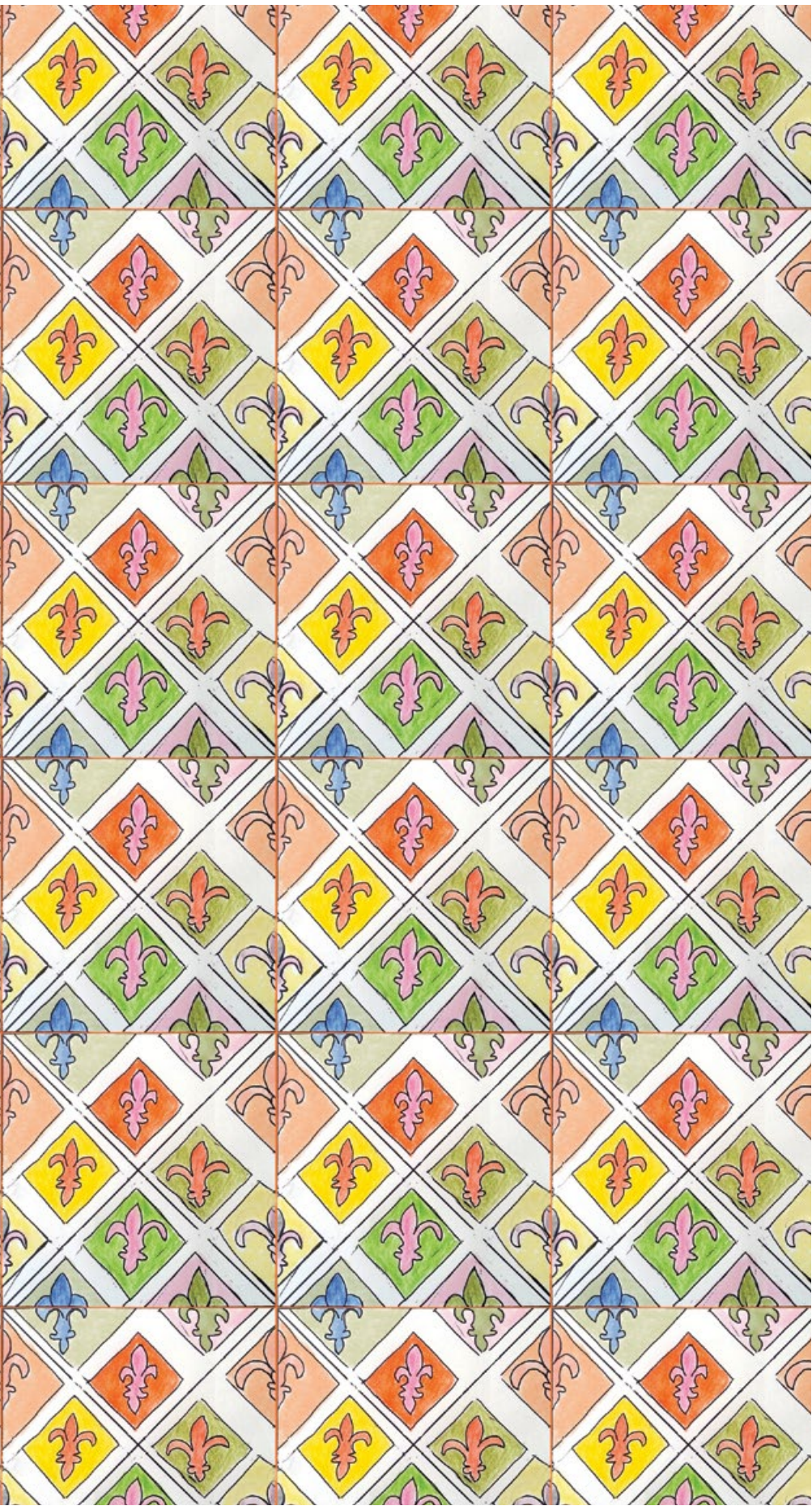
Napisali (pripovedovali) so:
Anamarija fantazija,
Domen, ki gre na gostijo v Komen,
Janez, ki je dobre volje danes,
Tina margarina,
Blanka napolitanka,
Peter, ki ima hlače na veter,
in naša Nataša.

(CUDV Draga)

Zgodbe

Jasmina Tutić je narisala Nino in muco Piko, Franci Koprivc hiše, Srečko Lokovšek konja Fantka, Marko Čebela čebeljak, Vlado Pavlič in Matej Zabel pa večino ozadja (CUDV Dobrna)

1

2

3

NINA IŠČE PRIJATELJA

4

5

6

NINA ŽIVI v zelenem bloku.

Bila je sama doma. Bila je osamljena. Šla je iskat prijatelje. Šla je mimo čebelnjaka. »Čebelice, bi se igrale z mano?«

»Čebelice pikamo, ne moremo se igrati z otroki,« so dejale.

Nina je prišla k reki. Tam je bil fantek Boštjan. Nina in Boštjan sta metala kamenčke v reko. Fantek je odšel domov.

Nina je prišla na travnik. Srečala je muco Piko. Skupaj sta se igrali. Nina je muco božala in crkljala. Muca je zbežala.

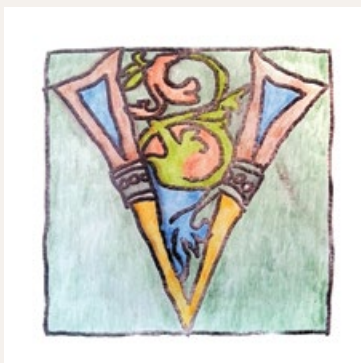
Sonce je zahajalo in Nina je bila še vedno zunaj. Na travniku je bil konj Fantek. Nina ga je prosila, naj jo odpelje domov. Nina je odjahala.

Zvečer je šla Nina spat. Bila je v postelji. Na nebu med zvezdami je v sanjah videla konjička. V sobico ji je svetila luna.

*Sabina Pengal, Jasmina Tutić, Srečko Lokovšek,
Marko Čebela, Vlado Pavlič, Franci Koprivc,
Darko Šipek, Matej Zabel
(CUDV Dobrna)*

21

VILA ALEKSANDRA

22

V MESTECU, ki je bilo bolj podobno vasi kot pravemu mestu, je živila Ana Marija, vitalna štiriinštiridesetletnica, samozavestna in prijazna ženska, ki je bila od svojega rojstva priklenjena na invalidski voziček. Nekega dne se je odločila, da bo odšla na terapevtsko jahanje.

Bil je lep sončen dan, ko je prišla na posest. Tam je srečala Roberta, izurjenega jahalca, ki je izvajal tečaje terapevtskega jahanja. Robert je bil visok, privlačen moški, star devetindvajset let, ki so ga že od nekdaj zanimali ekstremni športi. Kljub svoji mladosti je imel za seboj bogato paleto življenjskih izkušenj. Robert je Ano Marijo dvignil z vozička na konja in ura jahanja se je pričela.

Ko sta končala, je Ana Marija povabila Roberta v slaščičarno z imenom »Sladka sprememba«. Ker je bilo njuno druženje nadvse prijetno in sladko, se je Ana Marija odločila, da ga povabi k sebi domov, v stanovanje, kjer je živila s prijateljico Polono. Ko sta se usedla na kavč, se je Robert ljubeče zastrmel v njen obraz, Ana Marija pa je od vznemirjenja zardela. Robert jo je objel prek ramen, njeno telo je zadrgetalo od poželenja. Drug drugega sta držala tesno v objemu, ko se so vrata iznenada odprla in je v sobo stopila prijateljica Polona. »Kaj pa delata tukaj, takoj pojdiva ven,« je zavpila jezno. Polona ju je dobesedno vrgla na cesto, a ko sta se znašla zunaj, se sploh nista počutila slabo, temveč sta bila srečna in svobodna. Odločila sta se, da bosta odšla v gozd na mehek mah, med dišečo praproto, kjer se bosta lahko ponovno objela.

Ko sta prišla v gozd, se jima je zgodilo nekaj povsem nepričakovanega. Srečala sta vilo, ki jima je povedala, da ji je ime Aleksandra. Vila je zamahnila s čarobno palčko in jima pričarala romantično hišo na obali. Obkrožale so jo palme, s terase pa je bilo mogoče opazovati najlepši sončni zahod. V hiši sta se

nekaj časa gledala, »bi, ne bi«, nato pa sta poskusila, tesno sta se prižela drug k drugemu in se več ur nista ločila. Tako sta živila nekaj časa, ko je nekega dne ponovno prišla vila in ponovno zamahnila s palčko. Tokrat je začarala, da je Ana Marija vstala z vozička in shodila. In čeprav sta včasih rada pogledala tudi druge ljudi, sta bila srečen par. Vila Aleksandra jima je kot angel varuh stala ob strani.

Ljubezen se rodi, ko ob drugi osebi začutiš, da ti je všeč. Nato ti postane malce nerodno, obliva te vročina, zatikajo se ti besede (lahko si celo tako zmeden, da pozabiš svoje ime). Najbolj si želiš, da bi lahko ljubljeno osebo objel. Kar pa je za ljubezen najpomembnejše, je to, da ljubezen ne pozna meja, da je brezmejna in sprejemajoča. Prav taka pa je bila ljubezen med Robertom in Ano Marijo.

*Andreja Žebela, Dominika Cajnko, Milan Fašing,
Martina Ban, Danica Vargazon, Branko Emeršič,
Aleksandra Lazarević, Klaudija Bogdan, Blaž Bregant
(ZUDV Dornava)*

ZGODBA O POROČNEM PRSTANU

ŠLI SMO mi na poroko, v kopalnico sem šel, se obril, metuljčka sem si dal, črn lajbič sem imel, rekle, šest avtov je bilo, gostijo smo imeli, piškote so dali na mizo, vodo od Mercatorja. Mojemu bratu je šel prstan s prsta dol, po roki gor, okrog glave in spet dol in v morje. Jaz sem si dal masko gor, čez oči in čez nos, in kot puščica skočil v vodo in ujel prstan. In potem se je moj brat lahko poročil.

*Janez Atelšek
(CUDV Draga)*

BASEN O LEVU IN ČEŠNJI

NEKOČ, nekega dne, se lev odloči, da se bo šel pogovarjat s češnjo. Imela bosta sestanek na prvi pomladni dan. Lev reče:

»Češnja, zakaj si gola?«

Češnja reče:

»Ker mi je vroče. Zakaj bi se oblačila, če mi je vroče?«

Lev reče:

»O, saj res, tudi mene nikoli ne zebe, ampak jaz imam kožo kosmato.«

Češnja predlaga:

»Zakaj pa midva ne bi imela piknika?«

Lev pa reče:

»A se ne bi ti malo oblekla?«

Češnja reče:

»Za tebe bi se zmeraj. Ampak moram počakati na april.«

Lev reče:

»Prav, bova pa imela piknik takrat, ko boš oblečena.«

*Udeleženci delavnice
v CUDV Draga*

Udeleženec delavnice v CUDV Draga

DEKLE IN DREVO

24

K DREVESU pride Katarina in reče:

»Preljubo moje drevo, pomagaj mi pri težavah. Resnično mi je žal, da se to dogaja. Ne bo se nikoli več ponovilo.«

Katarini je žal, da je grdo govorila z materjo in se zdaj boji, da je mati ne mara več.

A mati pravi:

»Zelo te imam rada, ti si moja Katarina, zmeraj te bom imela rada, oprosti mi. Lepo, da zaupaš drevesu, drevo prisluhne.«

Drevo pa reče:

»Nikar se ne boj, vse bo še v redu. Vsako drevo te ima rado. Naj bo javor, ali hrast, ali bukev, ali smreka. Če hočeš, me kar objemi, da ti bo lažje pri srcu. Mirno zaspi. Ne bodi v stiski. Imaš prijatelje, zaupaj jim, ker ti zelo pomagajo.«

*Udeleženci delavnice
v CUDV Draga*

DEČEK IN DREVO

ANDRAŽ je bil najstnik. Nekoč je splezal na drevo. Pisal se je Kastelic. In se je nekega dne odpravil plezat na drevo. Sadje bi rad trgjal, slive. Pomagati je hotel sosеду. A sreča pa taka, na lestvi je nerodno stopil in je padel. Poškodbe so bile zelo hude. Zlomil si je nogo. Sosed je poklical starše in jih obvestil, kaj se je zgodilo. Oče Blaž je poklical na center za obveščanje. Andraž je imel hude bolečine. Jokal je. Prišel je rešilec in bolničar mu je dal injekcijo proti bolečinam. Andraža je bilo strah. Žal mu je bilo, da je tako štorasto plezal po drevesu. Bil je žalosten:

»Mama, mama, zakaj ne greš z mano v bolnico?«

Mami ga je držala za roko in ga tolažila, rekla pa mu je tudi, da ji je obljubil, da bo bolj previden. Da se mora zavedati, kaj lahko in česa ne zmore.

Noga ga je tako bolela, da ni mogel stopiti nanjo.

Prišli so v bolnišnico. Dali so ga na operacijsko posteljo in ga peljali v operacijsko dvorano.

Ko se je Andraž po operaciji zbudil, je imel na nogi mavec. Mami in oči sta bila v čakalnici in sta spraševala zdravnika, kako je z Andražem. Zdravnik je rekel:

»Brez skrbi, po par dneh ga boste lahko odpeljali domov. Samo na pregled bo moral priti.«

Andraž je v sobi razmišljal:

»Kdaj bom šel domov? Kdaj se bom pozdravil, da bom lahko hodil in se z delom ukvarjal?«

Vse to se je zgodilo avgusta, ko je nabiral slive. Andraž je razmišljal, ali bo lahko šel v šolo, srečal prijatelje.

»Kje sta moja starša? Mami in oči?«

Mami je to slišala, prišla v sobo in rekla:

»Ljubi moj sinko, tukaj sva.«

Oči je rekel:

»O, moj mladi sinko, upam, da je vse v redu, da mi boš čim prej pomagal.«

Ko je Andraž prišel domov, je počival. Prišla sta na obisk babica Mila in dedek Peter. Dedek je rekel:

»O, Andražko, kako si?«

Andraž je rekel:

»Odlično se počutim.«

Dedek Peter je rekel:

»Prinesel sem ti slivovo marmelado.«

Andraž je rekel:

»Pa ravno iz sliv, jaz pa sem padel s slive.«

Dedek je rekel:

»Saj babica je skuhala marmelado iz tistih sliv, ki si jih ti nabral.«

Babica Silva je rekla:

»Drugič pa bolj pazi.«

Andraž je rekel:

»Hvala za dober nasvet. Rad te imam, babi.«

Pa sta se objela. Potem je šla babi skuhat dobro kosilo.

***Udeleženci delavnice
v CUDV Draga***

ZGODBA O ZLATEM ZRNU

26

NA POLJU raste pšenica. V vetru se ziba klasje.
Zlato zrno pade na zemljo.

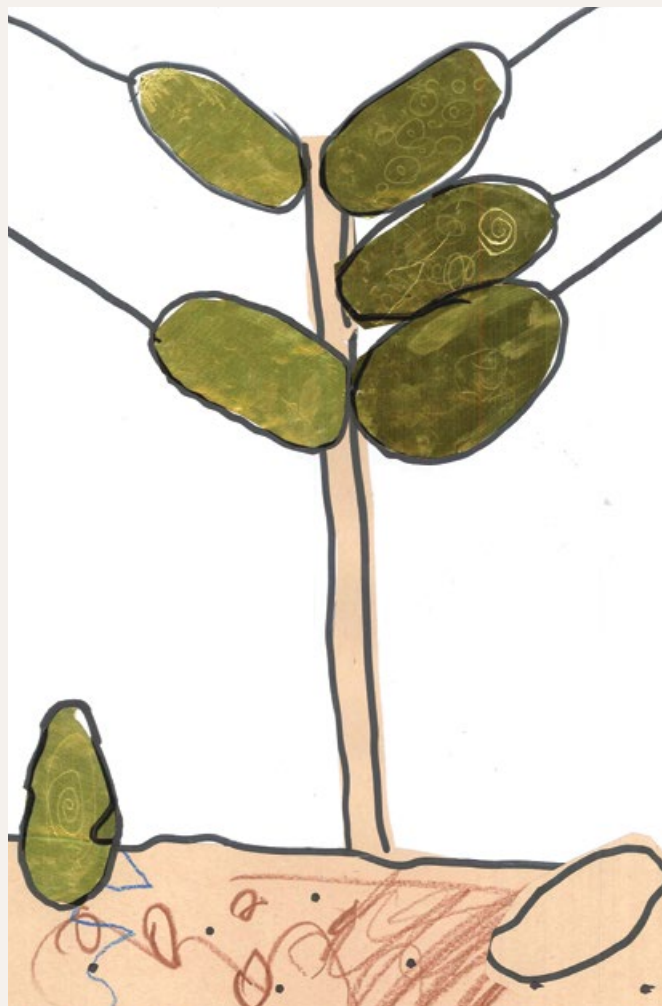
Zlato zrnje odnesemo v mlin. V mlinu zrnje meljemo.
Iz zlatega zrnja zmeljemo belo moko.

Moko stresemo v vreče. Vreče odnesemo domov.
Miške imajo rade moko.

Iz moke zamesimo kruh. Iz moke, vode, kvasa in soli
naredimo testo. Kruh spečemo v peči.

V kruhu se skriva zlato zrno.
Kdor ima kruh, nikoli ni reven.

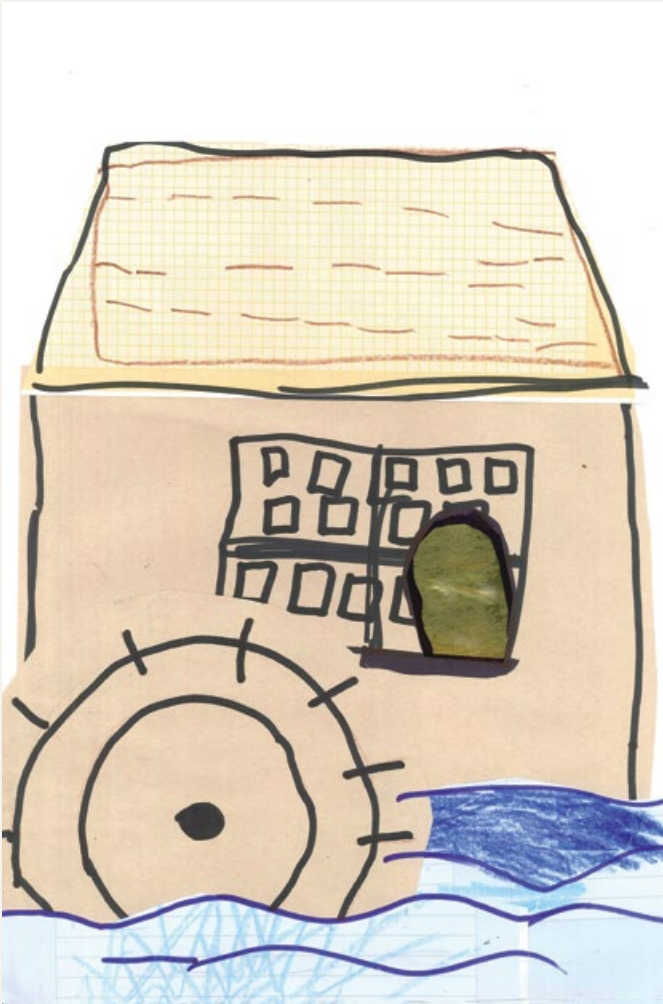
*Sabina Pengal, Jasmina Tutić,
Srečko Lokovšek, Marko Čebela, Vlado Pavlič,
Franci Koprivc, Darko Šipek, Matej Zabel
(CUDV Dobrna)*

1

4

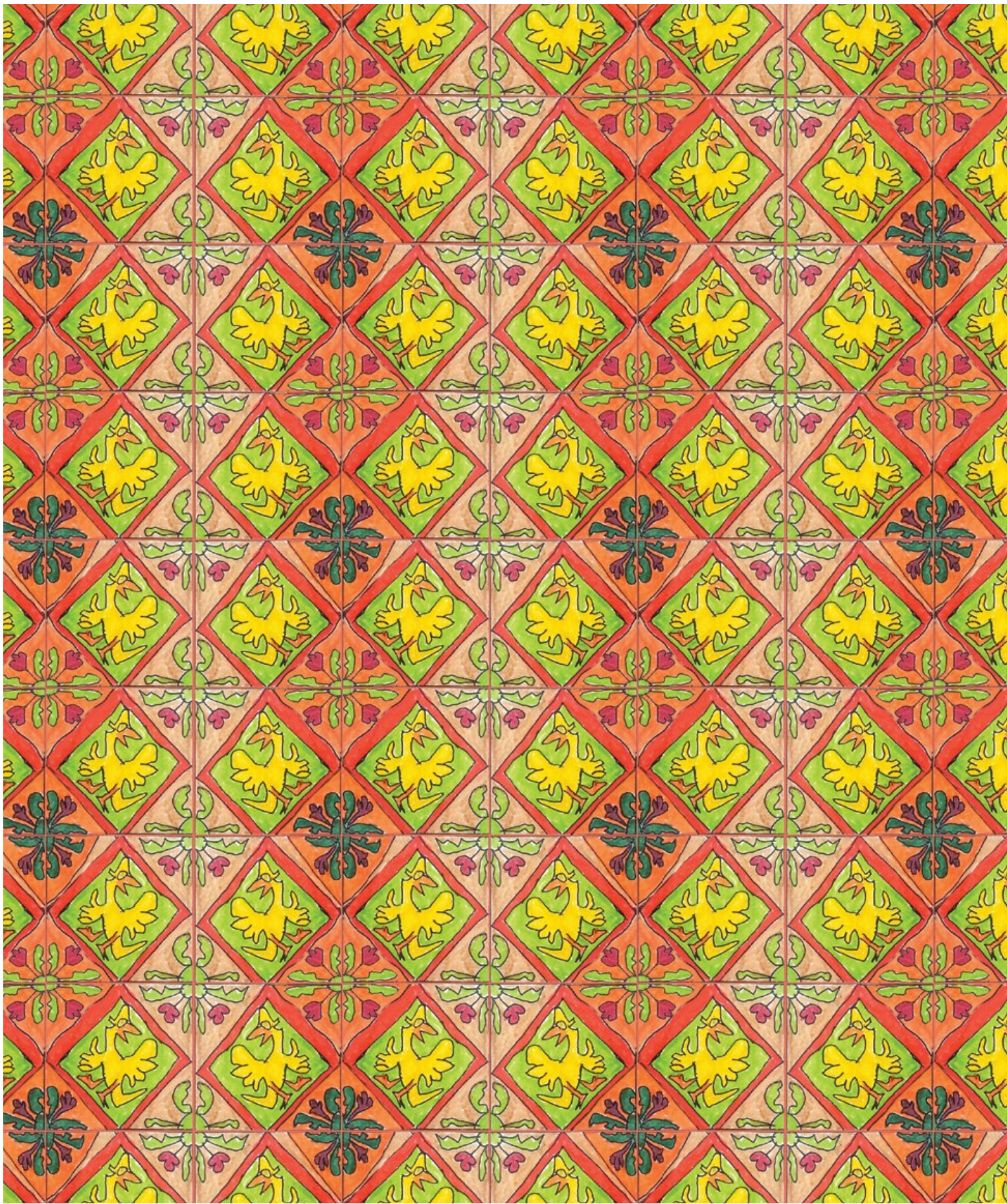
2

3

5

Razmišljanja

ŠPORTNI VIKEND V PULI

TRI DNI smo bili v Puli. Imeli smo se super in lepo. V Puli smo bili Aleš, Milan, Srečko, Primož, Milena in Manja. Spoznal sem nove prijatelje iz Črne na Koroškem, Radovljice in Dobrne. V soboto in nedeljo sem pretekel deset kilometrov in nisem bil utrujen. Želim si, da bi se srečali še večkrat na takšnih srečanjih.

Rad spoznavam nove ljudi, druženje z njimi pa je prijetno.

Milan Fašing
(ZUDV Dornava)

SPLETNA LJUBEZEN

O POPOLNI LJUBEZNI sanjarimo vsi, saj želimo najti nekoga, ki bi nas imel rad z vsemi našimi dobrimi in slabimi lastnostmi. V času zaljubljenosti vidimo pri osebi, v katero smo zaljubljeni, samo pozitivne lastnosti. Takrat smo gluhi in slepi, živimo v oblakih. Za ljubljeno osebo bi naredili karkoli, samo da bi ji ugajali. V obdobju zaljubljenosti ne ljubimo, temveč sanjarimo, da je drugi tak, kot si ga želimo.

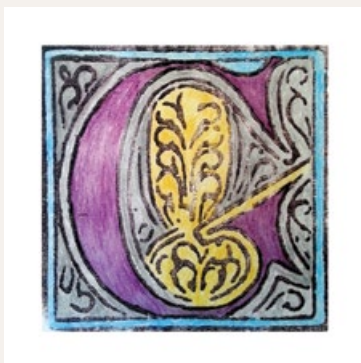
Ljubezen pa nastopi takrat, ko drugega vidimo takega, kot je, in ne takega, kot si želimo, da bi bil. In mu potem vseeno želimo in delamo dobro. Takrat ljubimo z vsem bitjem. Zame ta trenutek še ni nastopil, saj sem spoznala, da bi me moji simpatični osvajalci imeli samo za lutko, s katero bi se lahko hvalili in delali, kar bi želeli.

In naše intimne sanje? Morda smo le klik od najlepšega možkega. S svojo spletno simpatijo si lahko dopisujemo, ji virtualno dvorimo, si pošiljamo žgečkljive fotografije. Vse je tehnično tako enostavno. Glavni čar spletne komunikacije je vznemirjenje.

Svojo intimo in težave lahko na ta način delimo z nekom na drugi strani. Občutek imamo, da te ta poslušča, da ga zanima, da nas razume. To privede do občutka, da smo ljubljene in tega si želimo še in še. Prepričani smo, da je nekdo ustvarjen za nas, ker ima vse lastnosti, ki jih cenimo.

Klaudija Bogdan
(ZUDV Dornava)

MEDNARODNI DAN INVALIDOV

32

GENERALNA SKUPŠČINA Združenih narodov je 3. december z resolucijo razglasila za mednarodni dan invalidov z namenom, da bi spodbudila razumevanje problematike, povezane z invalidnostjo in okrepila podporo javnosti pri zavzemanju za dostojanstvo, pravice in blaginjo invalidov. Mednarodni dan invalidov je vsako leto osredotočen na drugo temo, geslo letošnjega dneva je »Konvencija o pravicah invalidov: Dostojanstvo in pravičnost za vse nas«. Invalidi smo najštevilnejša manjšina v svetu, saj nas je po podatkih ZN več kot 650 milijonov, to je okoli 10 odstotkov svetovnega prebivalstva. Po podatkih Statističnega urada RS je med prebivalci Slovenije približno 170.000 invalidov in 230.000 bolnikov z dolgotrajnimi boleznimi. Invalidi imamo z zakonodajo zagotovljene socialne pravice, kljub temu pa nam ni vedno zagotovljena tudi pravica do enake udeležbe. Premalo je parkirnih mest za invalide. Tudi vse javne ustanove, žal, niso dostopne invalidom na vozičkih. Velika ovira so tudi neprimerni pločniki, ki nas prisilijo, da hodimo ob robu. Veliko se govori o naših pravicah, a se premalo naredi. Premalo je, da je nekaj zapisano v zakonih, to je potrebno spraviti tudi v prakso. Na žalost pa je to odvisno od države, finančnih sredstev in invalidskih organizacij, ki nas zastopajo.

Moji načrti, kaj bom počela v življenju, so bili popolnoma drugačni od resničnosti, ki jo doživljam danes. Zelo sem si želela študirati. Bila sem sprejeta na študij javne uprave, vendar družina ni imela denarja, da bi mi to omogočila. Moj odhod v Ljubljano bi pomenil, da bi poleg vseh stroškov študija morala imeti ob sebi ves čas spremljevalca, ki bi ga prav tako morali plačati sami. Zato sem z velikim razočaranjem ostala doma. V tem času sem spoznala, da je v našem okolju težko biti invalid. Vse ideje o samostojnosti in pravicah so se razblinile. Spoznala sem, da ne spadam nikamor, kar je bilo zame veliko razočaranje.

Začel se je moj boj za priznanje statusa invalida, ki je trajal dolga tri leta. Medtem sem bila večinoma doma, izključena iz družbe, odvisna od pomoči družine. Veliko sem brala, spremljala dogajanja prek spleta in s pomočjo prijateljev s podobno usodo dosegla, da so mi priznali status, ki mi je omogočil vključitev v VDC in delno finančno neodvisnost. Obenem sem dokončno spoznala, da bodo o moji usodi odločali drugi, in to spoznanje je bilo in je še vedno zelo boleče.

Klaudija Bogdan
(ZUDV Dornava)

NOVO ŽIVLJENJE

Po POŠKODBI sem se zelo raznežil. Prišlo je do novega začetka življenja. Potem ko so me preselili v ZUDV Dornava na okrevanje, sem se dolgo spraševal, zakaj se je moja partnerka tako odločila. Sedaj, ko sem tukaj že 18 mesecev, razumem. Postal sem povsem drug človek. V zadovoljstvo mi je stanovati v ustanovi in samemu sebi to komaj verjamem. Kolikor se da, tudi sam pomagam, zlasti pri pospravljanju posode, brisanju tal, kuhanju kave in čaja, pospravljanju osebnih stvari, zlaganju perila itd., kar mi je v veliko veselje.

Zelo cenim pogovor z osebo, ki ji lahko zaupam, ki je odprta za pogovor in moje težave in ki mi zna prisluhniti. Cenim to, da sem na svoji pestri življenjski poti spoznal ogromno prijateljev, ki mi kljub nesreči še vedno stojijo ob strani.

Srečen sem, da sem ohranil staro znanje, da mi je ostal spomin, da lahko razmišljam, načrtujem. Izhode si poleg vnaprej načrtovanih urejam tudi sam. Življenje zdaj, ko sem invalid, ni tako enostavno. Veliko se moram prilagajati, saj za vse stike z okolico potrebujem nekaj pomoči v obliki dogovarjanja, prevozov. V zavodu imam veliko možnosti izbire med različnimi dejavnostmi, ki jih lahko počnem. Povedati želim, da sem se spremenil in na novo zaživel. V življenju je potrebno imeti cilje in se truditi, kako jih doseči. Včasih gre, včasih pa ne. Vendar je potrebno vztrajati. Pot, po kateri hodim, ni enostavna, tega se zavedam. Po poškodbi sem se ogromno stvari naučil, dobil sem drugačen pogled na življenje, ki ga sedaj gledam z drugega zornega kota. Imam tri leta starega sinčka, ki bi mu bil rad zgladen očka, ga vodil z življenjskimi napotki in se veliko družil z njim.

Blaž Bregant
(ZUDV Dornava)

Priredbe

POVODNI MOŽ

V STARIH ČASIH je v Ljubljani živela zelo lepa deklica z imenom Urška. Bila je lahko zelo prijazna ali pa tudi zvita, da bi dobila fante. Neko nedeljo popoldan je bil ples na Starem trgu ob Ljubljani. Imeli so tudi muzikante. Urška ni hotela plesati z nikomer, ker je čakala pravega. Ura je bila že sedem zvečer, ko se je končno odločila, da gre plesat.

Naenkrat je zagledala čednega fanta in ga začela zapeljevati. Mladenič jo je povabil na ples in ji povedal, da je že slišal zanjo. Urška mu je odgovorila, da je čakala prav njega. Mladenič je z njo zaplesal kot vihar. Od začudenja so godci nehali igrati. Zato je mladenič poklical črne oblake. Iz njih je grmelo, pihal je močan veter in slišal se je šum vode. Plesalci so se močno prestrašili in se zbal za Urško. Mladenič jo je potolažil, naj se ne boji njegovega grmenja, strel in vetra. Hitro naj se zavrti, ker ju preganja čas. Urška ga je prosila, naj prenehata plesati, da se malo spočije. Mladenič ji je odvrnil, da ni blizu do bele Turčije, da jo čakajo valovi in da naj pohiti.

Zaplesala sta do brega Ljubljanice, se tam trikrat zasukala in planila v vodo. Čolnarji so videli le še vrtinec, a Urške ni bilo več.

*Udeleženci delavnice
v CUDV Črna na Koroškem*

Vlado Pavlič (CUDV Dobrna)

TURJAŠKA ROZAMUNDA

38

NEKOČ je na turjaškem dvoru pod hrastom pri kamniti mizi Turjačan gostil snubce svoje hčerke Rozamunde. Rozamunda je bila zelo lepa in je bila fantom daleč naokrog močno všeč.

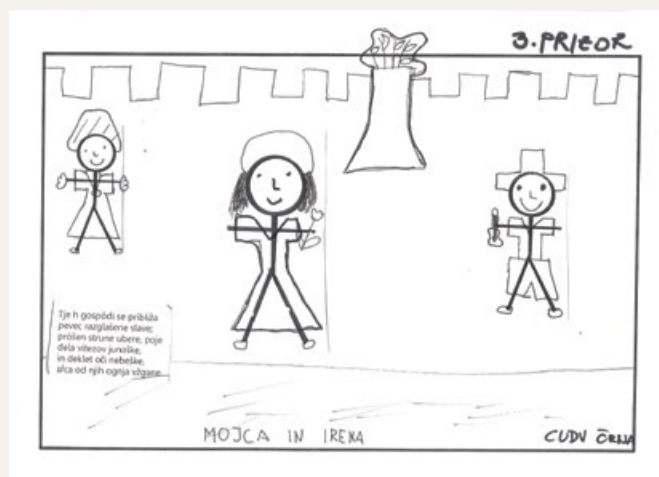
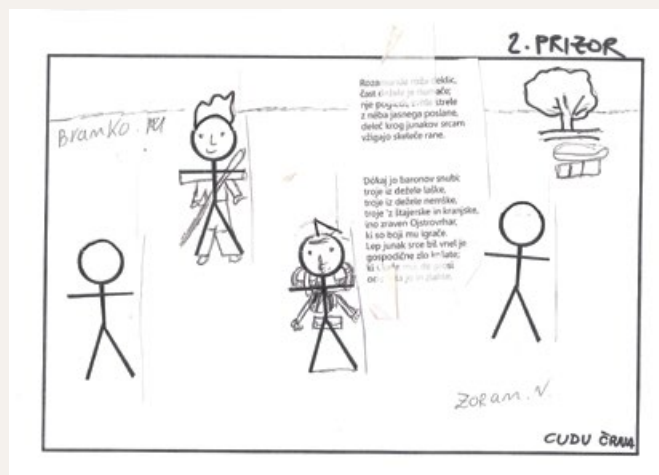
Veliko baronov jo je snubilo, med njimi tudi pogumni Ostrovrhar. Rozamunda se je zaljubila v Ostrovrharja in mu ukazala, da naj prosi za njeno roko njenega očeta in sorodnike. Dogovorili so se, da se bosta poročila v treh tednih.

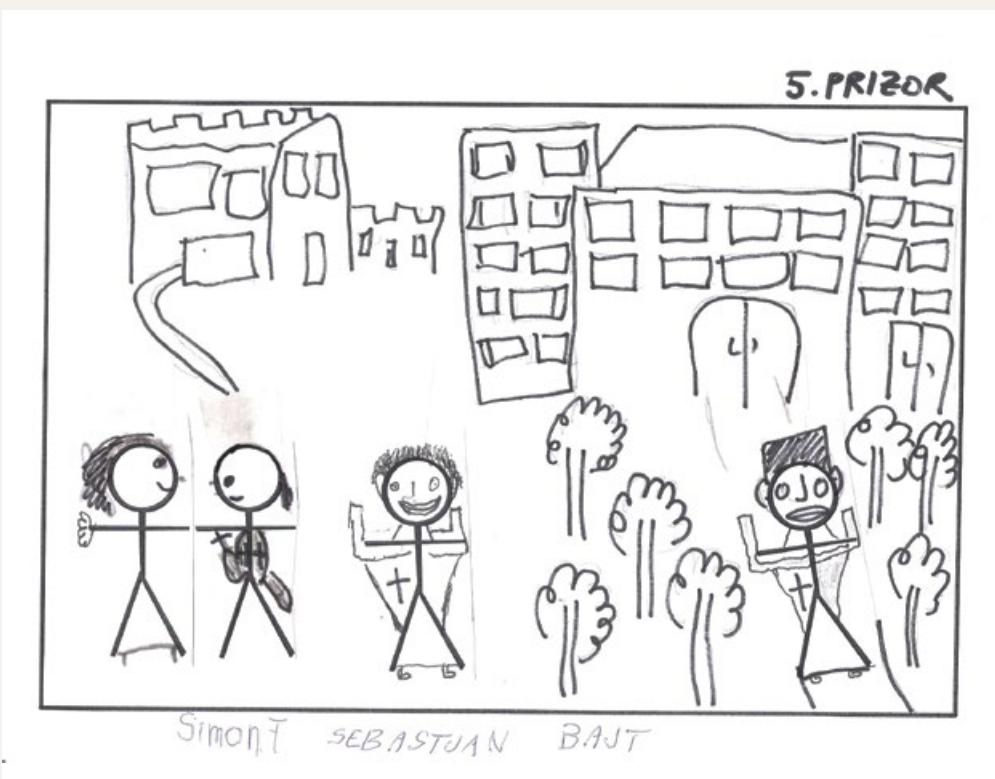
Na gostijo je prišel slaven pevec in zapel o lepih dekletih. Rozamundina teta je pevca vprašala, ali kje živi deklica, ki je lepša od Rozamunde. Pevec je povedal, da je v Bosni bašetova sestra Lejla verjetno lepša od nje. Rozamundi to ni bilo všeč. Jezno je rekla Ostrovrharju, naj gre v Bosno ugrabit bašetovo sestro. Pripelje naj jo na turjaški grad, da bodo videli, ali je res lepša od nje.

Ostrovrhar jo je ubogal, zbral prijatelje in odšel v Bosno. Tam je podrl bašetov grad, osvobodil rojake in ugrabil bašetovo sestro.

Bila je zelo lepa. Ostrovrharju je bila bolj všeč kot Rozamunda, zato jo je odpeljal k sebi domov. Lejla se je tudi zaljubila v Ostrovrharja. Namesto muslimanske vere je sprejela krščansko. Potem sta se poročila. Zapuščena Rozamunda je odšla v samostan in postala dobra nuna.

*Udeleženci delavnice
v CUDV Črna na Koroškem*

Spremne besede

PRVO LETO PROJEKTA »VKLJUČUJEMO IN AKTIVIRAMO!«

IZTEKA SE leto 2016, ko smo na Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije začeli z izvajanjem štiriletnega projekta »Vključujemo in aktiviramo!«, ki ga sofinancira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada. Namen projekta je opolnomočenje štirih ciljnih skupin (mednje sodijo osebe z motnjami v duševnem razvoju, osebe z motnjami v duševnem zdravju, zaporniki v fazi odpusta in osebe, ki se zdravijo odvisnosti od prepovedanih drog) za približevanje trgu dela.

Na usposabljanjih, ki so jih v letošnjem letu prvič izvajali izbrani mentorji – slovenski pisatelji, pesniki in ilustratorji –, so udeležence na podlagi obravnavanega slovenskega leposlovja spodbujali, da so razvijali lastno ustvarjalnost in kulturne potenciale ter tako izboljševali socialne veščine, potrebne za uspešno vključevanje v družbo.

V ta namen so mentorji po predhodno opravljenem seminarju, na katerem so se podrobneje seznanili s svojim prihodnjim delom, predvsem pa s posebnostmi vključenih ciljnih skupin, v sodelovanju s strokovnimi sodelavci iz institucij, ki so se pridružile projektu, izdelali načrte usposabljanj. V teh učnih načrtih so v povezavi z izbranimi knjižnimi deli predvideli, kako bodo udeležencem približali leposlovje, veščine kreativnega pisanja in izražanja, javnega nastopanja in samopredstavitve ter jih spoznali s svetom elektronske knjige in izboljšali njihovo digitalno pismenost. Likovno področje so prepustili ilustratorjem, ki so skladno z vsebino siceršnjih delavnic oblikovali program ilustratorskega vsebinskega modula, katerega so se predvsem veselili udeleženci, ki se raje kot z besedo ustvarjalno izražajo s sliko.

Mentorji so svojim skupinam vsebine lahko predstavili na zelo različne načine. Na voljo so imeli izbrana knjižna dela, ki so jih prinašali udeležencem v branje tako v fizični kot tudi v

elektronski obliki, naložene na bralnike, v okviru projekta pa so lahko na srečanja vabili tudi številne goste, bodisi ustvarjalce s področja knjige bodisi druge strokovnjake, povezane s področji, s katerimi so se spoznavali ob obravnavi posameznih knjig. Ti so udeležencem s svojimi znanji, izkušnjami, predstavitvami in nastopi še dodatno širili obzorja in bogatili njihove predstave o raznolikih v literaturi prisotnih temah. Mentorji so si ob tem prizadevali spodbuditi tudi lastno besedno ali likovno ustvarjalnost udeležencev. Izkazalo se je, da se v njih skrivajo različne nadarjenosti, ki so svoje mesto nazadnje našle v pričujočem zborniku.

V prvem letu izvajanja projekta smo v program vključili dve ranljivi družbeni skupini, osebe z motnjami v duševnem razvoju in zapornike v fazi odpusta. Zaradi njunih različnosti smo se zbornik odločili razdeliti na dva dela, pri čemer je prvi posvečen osebam z motnjami v duševnem razvoju in drugi zapornikom. Podobno kot mentorji, ki so svoje vnaprej skrbno pripravljene načrte usposabljanj ob dejanskem stiku z udeleženci skupin prilagodili njihovim željam in potrebam, sem se kot urednica pri snovanju zbornika približala avtoricam in avtorjem zbornika ter njihovim delom. Moje osrednje vodilo je bilo, da naj zbornik, iz katerega sta, kot rečeno, v procesu izdelave nastala kar dva, ne učinkuje kot zgolj stranski izdelek projekta. Želela sem si, da bi bili vsi soavtorji in soavtorice, ki so zanj prispevali svoja dela, ob koncu letošnjega leta za svoj trud in pogum nagrajeni z izdelkom, ki bi bil čim bolj podoben pravi knjigi.

Človeško srce čudna je stvar je torej zbirka leposlovnih besedil in likovnih izdelkov, katere naslov sem si izposodila od ene izmed pesnic iz Črne na Koroškem. Njen prvi verz namreč spodbuja razmislek o tem, kako skrivnostna bitja smo ljudje in kako krvavo enaki so čustveni svetovi nas vseh ne glede na naš zunanji videz, umske sposobnosti ali razvojne posebnosti, kar konec koncev dokazujejo prav vsa v zborniku objavljena dela.

In samo še pojasnilo o tem, kako sem posamezne prispevke strukturirala v smiselno in celovito zaokroženo celoto. Nisem si jih želela razdeliti zgolj po strogo formalnih kriterijih, kar bi bilo sicer najlažje. V zbornik so vključena dela udeležencev vseh štirih institucij, ki se ukvarjajo z osebami z motnjami v duševnem razvoju in so bili letos sodelavci projekta ViA. Te institucije so bile: Center za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem (skupino sta vodila Aksinja Kermauner in Ciril Horjak), Center za usposabljanje, delo in varstvo Dobrna (Dušan Šarotar in Mojca Sekulič Fo), CUDV Dolfke Boštjančič Draga (Nataša Konc Lorenzutti in Ivan Mitrevski) ter Zavod za

usposabljanje, delo in varstvo dr. Marijana Borštnarja Dornava (Alja Adam). Dela, ki sem jih prejela od mentorjev posameznih skupin, bi lahko razporedila v poglavja, določena glede na to, iz katere institucije so posamezni avtorji. Namesto tega sem se raje poglobila v vsebine posameznih del ter se odločila za razporeditev, ki ne upošteva, od kod prihajajo njihovi avtorji, temveč, kaj sporočajo njihovi izdelki. Za zunanji okvir sem si izbrala delitev besedil po zvrsteh, tako da so v knjigi teksti razporejeni v sklope poezije, zgodb, (bolj ali manj) esejističnih razmišljanj in (najmanj lastno ustvarjalnih) priredb. Pozorni bralec bo pri posameznih poglavjih prepoznal še dodatno logiko, ki sledi vsebini posameznih besedil in z njimi ujemajočih se ilustracij. Največ pesmi v knjigi je ljubezenskih, sledijo jim tiste, ki tematizirajo druga čustva, prijateljstvo, veselje, bolečino, hvaležnost in zadovoljstvo. Pogosto avtorji upesnjujejo tudi svoje vtise in z njimi povezana občutja iz narave, na koncu prvega poglavja pa je še nekaj duhovitih pesniških igrarij. Podobno tudi zgodbe in razmišljanja (bodisi realistično bodisi domišljijško) najpogosteje opisujejo medčloveške odnose, od prijateljstva do ljubezni, se naslanjajo na motive iz narave in tudi čisto faktografsko natančno opisujejo naravne pojave in človeške dejavnosti.

Knjigo zaključujejo spremne besede mentorjev in mentorjev ilustratorjev, ki slikovito ponazarjajo, kako so potekala njihova druženja z udeleženci delavnic, kakšni odnosi so se med njimi razvili in, seveda, na kakšen način so nastajala objavljena besedilna in likovna dela.

Zarika Snoj Verbovšek,
urednica in koordinatorka projekta

Simon Fujs: Uprizoritev Turjaške Rozamunde
(CUDV Črna na Koroškem)

Zoran Valenčič: Pavle Ravnohrib
(CUDV Črna na Koroškem)

Sabina Zirenstein: Ostrovhar in Rozamunda
(CUDV Črna na Koroškem)

PROJEKT VIA V ČRNI NA KOROŠKEM

EVROPSKI referenčni okvir ključne kompetence oziroma temeljne zmožnosti opredeljuje kot »kombinacijo znanja, spretnosti in odnosov, ustrežajočih okoliščinam. Ključne kompetence so tiste, ki jih vsi posamezniki potrebujejo za osebno izpolnitev in razvoj, dejavno državljanstvo, socialno vključenost in zaposlitev.«

Tako sem brala, ko sem sestavljala načrt dela za projekt ViA (»Vključujemo in aktiviramo!«) s skupino odraslih bralcev z motnjo v duševnem razvoju iz Centra za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem. Nekaj teh udeležencev sem že spoznala leto pred tem, ko smo skupaj ustvarjali prvi roman za osebe z motnjami branja iz zbirke »Julija in Peter«. Vedela sem, da so sposobni ustvarjati, nadgrajevati svoje znanje, se učiti in obenem ob tem še uživati.

Potrebovali pa smo konkretno idejo, področje, na katerem bi lahko izvajali vsebine, ki bi uporabnikom konec koncev omogočile ponotranjenje zgoraj naštetih vsebin kompetenc. Ideja se je porodila iz sledečega razmišljanja: kaj je temeljni element slovenstva? Prav gotovo literatura; od Trubarja naprej. Na katerih kanonskih delih temelji slovenstvo? Sam od sebe se je ponudil Prešeren.

Odločili smo se, da bomo raziskovali Prešerna z vseh mogočih vidikov. Literarnih, glasbenih, filmskih, pa tudi osebnih – naš odnos do Prešerna kot človeka. Za začetek smo izbrali romanco *Turjaška Rozamunda* in balado *Povodni mož*.

Skupino, del katere je bila poleg mene, ki sem bila v mentor-ski vlogi, še koordinatorka Tatjana Knapp s pomočnico Saško Fužir, so sestavljali Irena Jurič, Mojca Šmon, Franja Pšeničnik, Nevenka Kos, Sabina Zirenstein, Lili Miklič, Simon Fujs, Branko Mavrič, Dušan Založnik, Zoran Valenčič in Sebastjan Bajt. Kot likovni mentor se nam je pridružil Ciril Horjak.

Franja Pšeničnik: Matej Krajnc
(CUDV Črna na Koroškem)

Irena Jurič
(CUDV Črna na Koroškem)

K sodelovanju pri projektu smo lahko povabili nekaj gostov (pesnikov, pisateljev, glasbenikov, lutkarjev, literarnih in drugih strokovnjakov). Tako smo začeli z igralcem Pavletom Ravnohribom. Po delih nam je recitiral obe pesmi, nato pa smo dramtizirali *Turjaško Rozamundo*. Ob tem smo se v zgodbo tako vživeli, da smo namesto konjev zajahali stole in se podali reševati rojake v Bosno. Vse to sta na papirju ovekovečila Simon in Zoran, Sabina pa je upodobila romantičen prizor Ostrovrharjevega snubljenja Rozamunde. Ob naslednjem Pavletovem obisku smo si ogledali film o Prešernu *Pesnikov portret z dvojnikom*, v katerem v glavni vlogi nastopa Pavle, ki nam je povedal veliko zabavnih dogodkov s samega snemanja. Zdaj smo že toliko vedeli o Prešernu, da smo sestavili zabavni kviz.

Prešernova besedila smo želeli slišati tudi v glasbi, zato smo medse povabili Jerico Mrzel in Mateja Krajnca. Tako smo spoznali tudi nekaj drugih pesmi našega pesnika. Na Franjini risbi je upodobljen Matej, na Irenini pa Jerica in plesalka iz občinstva, ki je spontano spremljala igralkino petje.

Lutkarica Renata Kalemba in kipar Primož Seliškar sta nas naučila izdelovati senčne lutke, s pomočjo katerih smo prav profesionalno odigrali *Povodnega moža*. Spoznali smo se tudi s senčnim gledališčem ter z izrazi, kot so scenografija, mizanscena in drugi. Mojca je narisala igralce Prešernove balade Branko pa scenografijo prizora plesa na Starem trgu.

Pesnica Jana Kolarič nam je predstavila sonete svetovnih klasikov in svoje literarne mojstrovine, pod njenim vodstvom pa so nastale tudi naše pesmi, v katerih opisujemo vse – od največkrat opevane ljubezni do čisto običajnih stvari iz vsakdanjega življenja, kot so moja soba, prijazen kuža, moji hobiji in podobno.

Se slovenski klasiki pogovarjajo na Facebooku? France Prešeren »čêta« s prijateljem Čopom? Urška pošilja čustvenčke

Mladeniču prelepemu? Drži, in to v knjigi Boštjana Gorence Pižame *SLOLvenski klasiki*, ki nam jo je ob obilici smeha predstavil. Ob tem ga je »zalotil« Sebastjan in ga hitro narisal.

Tudi Andrej Rozman Roza je bil nadvse zabaven, ko nam je recitiral svojo *Urško*, ki pa ne odpleše s povodnim možem v Ljubljano, pač pa se z motorjem prevrne v Savo. Na to temo je nastala Nevenkina likovna upodobitev: čedni motorist se spogleduje z Urško, ki na zabavi že dolgo časa zeha in čaka, kdaj bo prišel pravi.

Obiskal nas je tudi pravcati Prešernov tiskar, gospod Jožef Blaznik s soprogo, ki nam je na ogled pripeljal celó svojo tiskarno. Skupaj smo na star način natisnili *Zdravljico*, jo zapečatili in uokvirili za spomin, izdelali pa smo tudi razglednice. Boris Jalovec in Bojana Jelenc iz Kulturnega društva Vagant sta bila celo oblečena v noše iz Prešernovih časov. Dušan ju je namesto s fotografskim aparatom, ki ga je imel sicer ves čas v roki, ovekovečil s svinčnikom na papirju.

Likovni umetnik Ciril Horjak je iz naše skupine izvabil kreativno likovnost. Ustvarjali smo like iz Prešernovih pesmi, analizirali prizore iz *Turjaške Rozamunde*, ustvarjali iniciale ter vzorce iz srednjega veka, ko je po svetu hodila Turjaška Rozamunda. Lili si ni mogla kaj, da ne bi Cirila z njegovim zaščitnim znakom klobukom upodobila na svoji imenitni barvni risbi.

Trdim lahko, da so udeleženci naše skupine izjemno poglobljeno spoznali Prešerna, ne samo faktografsko, pač pa ga celo ponotranjili in se pogosto identificirali z njegovimi pesmimi. Skupaj smo sestavili prozno besedilo balade *Povodni mož* in romance *Turjaška Rozamunda*, ki sta tako postali lažje razumljivi. Porodila se nam je celo zamisel, da bi bila taka interaktivna obravnava Prešerna primerna še za marsikatero drugo ciljno skupino, ne samo za odrasle z motnjo v duševnem razvoju

temveč tudi na primer za priseljence, ljudi z disleksijo, oklevajoče bralce ter za osnovnošolsko in srednješolsko populacijo, ki pogosto Prešernovih pesmi ne razume in jih zato ne usvoji.

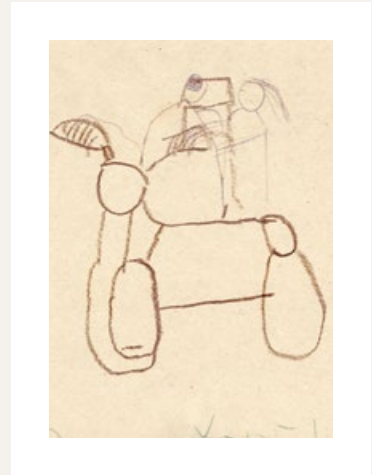
Nadalje je projekt potekal na podlagi drugih literarnih tem, v okviru katerih smo razvijali kreativnost uporabnikov, njihov osebni razvoj in posledično prispevali k njihovi dejavni dejavno vključenosti v družbo: spoznali smo se z digitalnimi pripomočki za branje, ki nam jih je predstavil Dušan Jankovič iz podjetja Diopla. Ustvarjali smo besedila lahkega branja, pri čemer sta nam pomagala Severina Skubic in Jurij Marussig, za glasbene užitke in nova spoznanja pa je poskrbel Boštjan Gombač. Pri našem projektu nas je spremljal tudi ilustrator Gašper Rus, ki nam je pomagal s svojim bogatim risarskim znanjem.

Ob zaključku smo v goste povabili pisateljico Janjo Vidmar, ki nam je predstavila svojo knjigo *Otroci sveta*, predsednico Slovenske sekcije IBBY Tilko Jamnik in rojaka, pisatelja Primoža Suhodolčana.

Aksinja Kermauner,
mentorica v CUDV Črna na Koroškem

Sebastijan Bajt: Boštjan Gorenc Pizama
(CUDV Črna na Koroškem)

Marko Čebela: Urška na motorju
(CUDV Dobrna)

Udeleženci delavnice v CUDV Črna na Koroškem:
Prizor iz *Turjaške Rozamunde* na podlagi likovne predloge Cirila Horjaka

MOJE SODELOVANJE S CUDV ČRNA NA KOROŠKEM

48

V CENTER za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem sem se odpravil na delavnico ilustracij, ki naj bi izhajale iz literarne predloge *Turjaške Rozamunde* poeta Franceta Prešerna. Kaj pričakovati od ekipe, ki je še nisem videl in spoznal? Kako pripraviti program, da ne bo pretežek ali prelahak? Ali bodo udeleženci pripravljene sodelovati? Jih bo zgodba v pesmi motivirala za nadaljnje razmišljanje in poustvarjanje? Bomo uspešno dosegli postavljene cilje?

Že ob prvem srečanju je bilo jasno, da z motivacijo udeležencev ne bo težav. Navdušenje nad grafiko grada Turjak, ki je nastala prav tam, pred udeleženci, je bilo dovolj velik dokaz, da se lahko ob naslednjem srečanju vsi bolj sprostimo in si zaupamo.

Prva ura je bila namenjena spoznavanju. Predstavili so se uporabniki, predstavila sva se mentorja in predstavili smo si *Turjaško Rozamundo*. Ker se zgodba v pesmi godi v poznem srednjem veku, je bilo takoj jasno, da bodo tudi ilustracije sledile duhu tistega časa. Zato smo si najprej ogledali, kakšne možnosti nam to sploh odpira. Ugotovili smo, da je srednjeveška iluminacija veliko pozornost namenjala inicialam in vzorcem ter da so ilustracije, ki krasijo iluminirane rokopise, zelo stilizirane.

Z iskanjem vzorčnih slik po spletu so udeleženci krepili večino dela z računalnikom. Srednjeveško tematiko smo začutili s pregledom srednjeveških podob. Da bi izurili svoje risarske spretnosti, smo se lotili risanja srednjeveških vzorcev. Začetek je bil zelo spodbuden, čeprav je zahteval od uporabnikov veliko koncentracije. Takrat smo bili še vsi spočiti, polni energije in adrenalina. Na prvi pogled enostavna naloga – prerinjanje vzorcev – se je izkazala za precej trd oreh. Vsaka, še tako majhna nenatančno izrisana črta je bila lahko usodna za končno podobo vzorca. Zato smo se te naloge lotili sistematično in si

pri risanju pomagali z merjenjem, zrcaljenjem in označevanjem izhodiščnih točk. Ko smo bili z rezultati zadovoljni, smo nastale vzorce tudi pobarvali. Med delom je novopečenim ilustratorkam in ilustratorjem včasih motivacija padla, tako da so izgubili voljo do nadaljnega ustvarjanja. Ob skupinski spodbudi pa smo dosegli cilj in prav vsi nastali vzorci so se izkazali za potencialno uporabne pri končni podobi ilustracij.

Na tej točki smo dozoreli za ustvarjanje čisto pravih inicial. Naredili smo nekaj črk, za katere smo sklepali, da bodo najbolj uporabne. Tu smo se morali še posebej potruditi z natančnostjo, saj je temeljnega pomena, da črka ostane vidna in berljiva kljub viticam v ozadju. Sedaj smo bili že zelo spretni in utečeni, zato smo se proti koncu delavnice odločili, da zgolj nekaj črk ni dovolj. Tako smo uspeli izrisati celotno abecedo.

Z razumevanjem pesmi ob natančni analizi nismo imeli težav. Dobro smo uspeli izluščiti točke, ki so se nam zdale najbolj slikovite in primerne za ilustracijo. Izbrali smo pet ključnih prizorov, ki morajo biti ilustrirani. Ob tem smo se naučili, kaj je skica in v dvojicah s tehniko lepljenja skicirali izbrane prizore.

Druženje smo zaključili s podelitvijo priznanj, ki smo jih pripravili posebej za to priložnost, in z videoprojeksijo del udeležencev.

Ciril Horjak,
mentor ilustrator v CUDV Črna na Koroškem

Avtorji vseh inicial in srednjeveških vzorcev v zborniku so udeleženci delavnic v CUDV Črna na Koroškem

UČENJE SKOZI UMETNOST

USTVARJALNI PROCES zahteva veliko odrekanja, zbrano-
sti, domišljije, samostojnosti, spretnosti, izkušenj, znanja in
seveda tudi nekaj talenta. Umetniško delo pri tem ni nobena
izjema, prej bi lahko rekli, da je prav umetniško ustvarjanje ti-
sto področje dela, kjer se morajo v največji meri aktivirati vse
posameznikove sposobnosti, tako duhovne oziroma duševne kot
tudi fizične. Umetnost zajame človeka celostno. Drugače rečeno,
umetnost zahteva celega človeka, zato je tudi sprejemanje ozi-
roma doživljanje umetnine celostno. Ob doživljanju glasbe na
primer niso aktivna samo ušesa, marveč v procesu sprejemanja
in doživljanja glasbene umetnine uživamo z vsem telesom, tako
miselno (sledenje besedilu, harmoniji, kompoziciji ...) kot tudi fi-
zično (ritem, vibracije, gibanje, ples). Podobno je tudi z doživlja-
njem literarne umetnine, ki ni samo sledenje zgodbi, ampak se
ob tem sprožijo tudi drugi psihični procesi: spoznavanje, bogati-
tev jezikovnih zmožnosti, aktivira se lastni spominski izkušnji-
ski svet, predvsem pa branje oziroma poslušanje zgodb pogloblja
sposobnost empatije oz. vživljanja v drugost in drugačnost.

Pravimo, da je v vsako umetnino zajeta človekova celota in
hkrati še nekaj več, tisto, kar človeka po drugi strani tudi že pre-
sega ali transcendirata. Skratka, v umetnini, ki človeka povsem
objame in globoko prevzame s svojo lepoto (kompozicijo, temo,
strukturo, emotivnostjo, globino ...), je vedno na neki način uje-
to tudi neizrekljivo, skrivnost, ki je tako rekoč onkraj – more-
biti samo kot sled ali slutnja – predstavljevega, razumljivega,
doživetega. Brez tega naključnega in enkratnega v umetniškem
delu umetnina sploh ne obstaja, šele presežno naredi iz čačke,
krika ali črk umetnino. Tisto torej, kar na svoj posebni, enkra-
tni način, podobno kot znanost, tvori nove pomene, pri čemer
je umetnost ob tem zavezana še nečemu, kar ji daje posebno
mesto med človekovimi dejavnostmi, to pa je: smislu.

Prepričan sem, da so zato še vedno potrebne zgodbe, v ka-
terih so skrite izkušnje vseh časov, ne samo tega tukaj in zdaj,
njihovo jezikovno oblikovanje, potapljanje v čas, prestopanje in
zanikanje zgolj fizičnega sveta in njegovih zakonov, skratka, hoja
za lepoto, ostrenje občutka za vse nevidno in za vse, kar nas no-
tranje bogati. To so tiste zgodbe, za katere je treba biti vztrajen
in predvsem potrpežljiv, kot je Rilke svetoval mlademu pesniku.

Literarna besedila lahko sprejemajo, ustvarjalno inter-
pretirajo in podoživljajo tudi nebralci, na primer otroci ali
pa odrasli, ki niso usvojili veččin branja in pisanja, med njimi
tudi ljudje z motnjami v duševnem razvoju. V okviru projekta
»Vključujemo in aktiviramo!« sem imel priložnost mentorsko
voditi bralno skupino v Centru za usposabljanje, delo in var-
stvo Dobrna, s katero smo uspeli premagati ali vsaj presežati
omejitve in težave, ki jih prinašajo različne motnje v dušev-
nem razvoju, ter sestaviti dve priložnostni slikanici s prepro-
stima zgodbama. Zadovoljstvo pri nastajanju in oblikovanju
zgodb je bilo vsestransko. Edino načelo, ki se je izoblikovalo
med delom s skupino, je bilo, da je potrebno delati počasi,
vztrajno in predvsem z veliko mero poslušanja za skupinsko di-
namiko. Vsaka skupina, četudi je skrbno sestavljena, namreč
združuje individualne osebnosti s specifičnimi omejitvami in
danostmi. Na splošno pa je bila skupna značilnost naše sku-
pine, da so bili vanjo vključeni odrasli v starosti od 30 do 60
let, ki ne znajo brati in pisati, načeloma pa so kljub temu ob
pomoči mentorjev sposobni slediti preprostejšim literarnim
vsebinam in jih tudi usvojiti.

Zgodbe so nastajale skupinsko, ob pogovoru, risanju in na
podlagi vprašanj in odgovorov. Izhajali smo iz osebnih izkušenj
udeležencev in njihovega predstavnega sveta. Kmalu se je izka-
zalo, da je njihov domišljjski svet pester, barvit in raznolik, da
pa je pot do njega drugačna. Udeleženci so sprva potrebovali
več časa in pozornosti, veliko ponavljanja ter predvsem potr-
pežlivega in odkritega sodelovanja, potem pa so se nenadoma
odprli in postali dojemljivi tudi za abstraktnejše vsebine, kot so
simboli in metafore.

Pri nastajanju obeh slikanic smo sodelovali vsi, imena likov
in potek zgodbe so sad skupinskega dela, vsak izmed udelež-
encev je dodal kaj po svojih zmožnostih in sposobnostih. Pri zgod-
bi o deklici Nini je Nino in muco Piko narisala Jasmina Tutič,
hiše je narisal Franci Koprivc, konja Fantka Srečko Lokovšek,
čebelnjak Marko Čebela, večino ozadja pa sta naredila Vlado
Pavlič in Matej Zabel. Avtorstvo naših literarnih del je tako
skupno. Mentorji zgodbe o Nini smo bili ilustratorka Mojca Se-
kulič Fo, likovni pedagog in strokovni sodelavec Silvo Lavtižar

ter literarni mentor Dušan Šarotar, mentorja zgodbe o zlatem zrnju pa sva bila Silvo Lavtižar in Dušan Šarotar.

Zgodbo o Nini je spodbudil pogovor o osamljenosti, prijateljstvu, strahu, igri in živalih. Navezovali smo se na izkušnje in predstavniki svet udeležencev delavnice. Zgodbica kljub literarni preprostosti ponuja veliko motivov za pogovor in podoživljanje.

Ob nastajanju zgodbe o zlatem zrnju smo se pod vtisom *Mesečinske strune* Svetlane Makarovič pogovarjali o revščini in bogastvu, pomanjkanju in izobilju, o nekoč in danes, o domu, praznikih in vsakdanu. Govorili smo o mlinih, žetvi, mlinarjih in pekih. Naučili smo se osnovnega recepta za pripravo kruha in ga potem tudi zares spekli.

Izkušnja ob delu v skupini ljudi z motnjami v duševnem razvoju je zame kot mentorja, človeka in tudi kot literarnega ustvarjalca izjemno dragocena. Spoznal sem človeško toplino, odkritost in tudi hvaležnost, s katero te obdarujejo ljudje, ko jim stojiš ob strani in jim poskušaš po svojih najboljših močeh odkrivati nove svetove, ki se skrivajo v vseh nas. Prepričan sem, da ima umetnost moč vzpodbujati empatijo in krepiti medčloveške vezi tudi pri tistih, ki so rojeni s specifičnimi razvojnimi težavami. Zato pravim, da se je nujno učiti skozi umetnost in ne samo o umetnosti. Ustvarjati in ne samo ponavljati.

Dušan Šarotar,
mentor v CUDV Dobrna

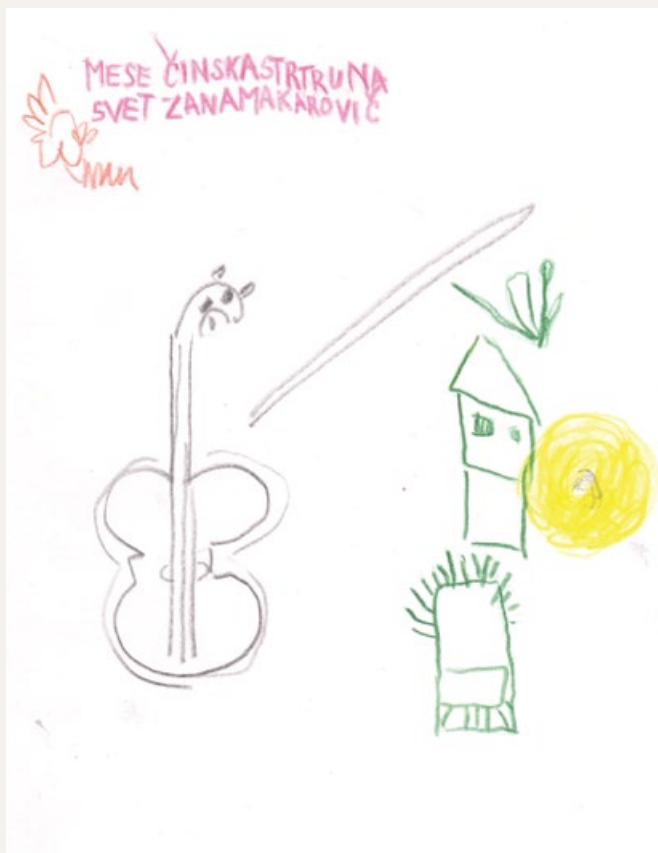
Sabina Pengal (CUDV Dobrna)

Jasmina Tutić (CUDV Dobrna)

Marko Čebela (CUDV Dobrna)

Franci Koprivc (CUDV Dobrna)

LIKOVNA INTERPRETACIJA USTVARJALNOSTI UDELEŽENCEV PROJEKTA VIA V DOBRNI

K PROJEKTU sem bila povabljena kot mentorica ilustrator-ka z namenom, da pomagam pri likovnem ustvarjanju odraslih oseb z motnjami v duševnem razvoju. Povabili so me v DE VDC Vojnik, kjer deluje zelo dobro urejena delavnica. Tam uporabniki delajo z glino, lesom, ročno šivajo in vezejo, izdelujejo papir, se učijo hišnih opravil, strojno šivajo, imajo tudi sitotisk.

Namen ustanove, v kateri sem delala, je namreč ohranjanje pridobljenih spretnosti posameznika in pridobivanje novih.

Tako specifični populaciji se je potrebno pri delu prilagoditi. Razlaga poteka počasi, potrebno je pogosto ponavljanje že povedanega. Ker sem prišla na novo, so me morali uporabniki sprva spoznati, vendar smo se hitro in zelo dobro ujeli.

Začeli smo graditi na znanjih, ki jih člani skupine že imajo, in skušali počasi na podlagi teh temeljev graditi nova znanja in si razširjati obzorja. Pogovarjali smo se o konjih, ki jih že poznajo, saj se v CUDV Dobrna z njimi ukvarjajo. Tako je počasi nastajala zgodba o konju in deklici Nini. Na svoj način so začeli ustvarjati podobe konjev in likov, o katerih smo se pogovarjali. Različnih živali, prostorov.

Ob osnutku omenjene zgodbe, ki ga bom navajala v poševnem tisku, bom skušala razložiti, kako so se uporabniki odzivali in napredovali ter kako so začeli graditi nove svetove.

Najprej se je pojavila deklica Nina. Narisala jo je Jasmina. Ker Jasmina stalno riše na enak način in ponavlja isti lik, sem ji svetovala, naj skuša naslikati drugačno deklico. Naj ima drugačne lase, oči, obleko. Jasmina se je potrudila in ob koncu delavnic presenetila s povsem novimi liki. Naslikala je kita, mačko in še nekaj drugih likov. Uspela je preiti cono udobja ter zaznati možnosti, ki jih ponuja likovni svet. Upala si je prestopiti mejo. Čeprav ji je bilo sprva zelo nerodno in ni želela risati ničesar drugega, se je nato opogumila in rezultat je bil odličen.

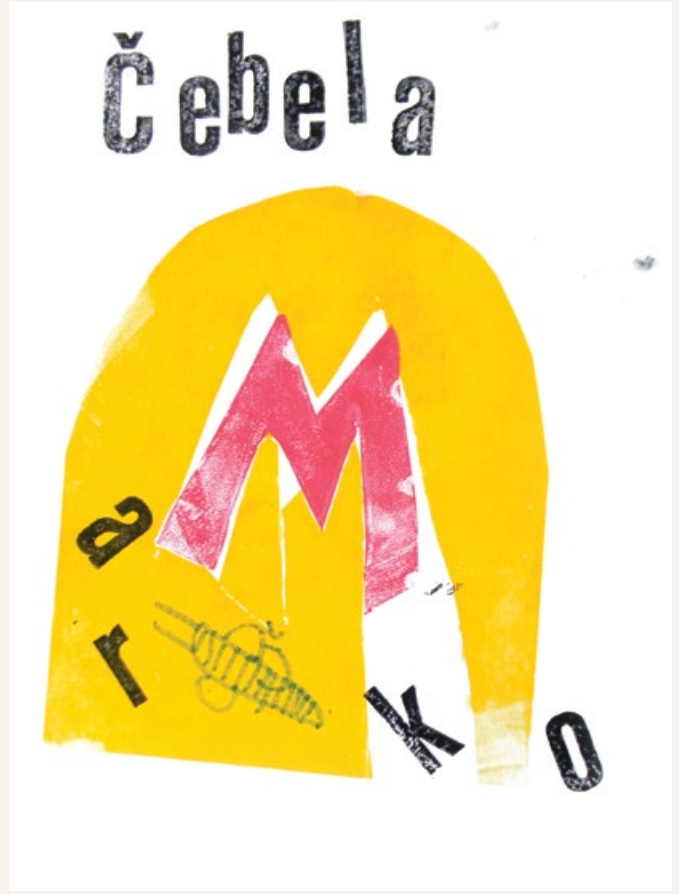

Jasmina Tutic (CUDV Dobrna)

Deklica Nina si je nato želela obiskati konjička Fantka, pa ni vedela, kje bi ga našla. Fantka je oblikoval Srečko, ki si je zelo želel narisati konja, pa ga ni znal. S strokovnim sodelavcem Silvom sva mu narisala konja in mu razložila, kakšne noge, telo in glavo, grivo ima konj. Srečku je uspelo iz risbe v risbo dodati več elementov in na koncu je že bilo mogoče videti obliko konja z nogami in grivo vred. Izkazalo se je pa, da je Srečko še boljši v izdelovanju bolj slikarskih podlag. Dala sem mu barvice in tempere, ob čemer je resnično zaživel. Zelo všeč mu je bilo, kar je naredil, in želel si je z delom nadaljevati, še risati črte in s čopičem ustvarjati travnik in rože kot majhne, nabrizgane pikice.

Deklica Nina je zato šla iz mesta na deželo ter mimo čebelnjaka in čebel. Marko se piše Čebela, zato je njegova posebnost risanje čebelnjakov in čebel. Pri njem se natanko vidi, kako je razvijal in utrjeval svojo risbo. Izziv zanj je bil podoben kakor pri Jasmini. Kako doseči, da bi naredil nekaj drugega, novega, spoznal, da si lahko drzne več? Tu nismo uspeli napredovati,

Matej Zabel (CUDV Dobrna)

Marko Čebela (CUDV Dobrna)

Vlado Pavlič in Matej Zabel (CUDV Dobrna)

Srečko Lokovšek (CUDV Dobrna)

Darko Šipek (CUDV Dobrna)

Rafael Hudej (CUDV Dobrna)

Franci Koprivc (CUDV Dobrna)

Jasmina Tutić (CUDV Dobrna)

je bil pa zelo vesel, ko smo pri drugi nalogi delali odtise, grafiko. Takrat je sicer zopet narisal čebelo, vendar je bila ta tokrat odtisnjena, kar je v njem zbudilo željo, da bi odtiskoval. Zelo se je potrudil s črkami, like, ki smo jih odtiskovali, je postavljaj zelo natančno in z novim žarom. Zazdelo se mi je, da bi morda lahko naredil tudi kaj novega.

Deklica Nina jih je vprašala, kje bi Fantek lahko bil, pa čebele tega niso vedele. Zato je šla naprej do reke. Ob tem je Matej s temperami naslikal podlago, morje. Zdelo se mi je, da se zelo potruji in zaveda, kaj želi povedati, potem pa ga nekaj premakne in začne uživati v prerisovanju, prebarvanju že narisane. Ponavlja vzorce, se zamisli, ujame v tok neke misli in potem zopet odplava drugam. Kakor njegova risba. Tudi Matej je bil zelo dober pri odtiskovanju, pravzaprav sem ga poimenovala Mojster. Bil je zelo predan in natančen, natanko je poznal pravila, želel je red, obenem pa je bil tudi zelo izviren in iznajdljiv. Dobra ekipa smo bili, brez njega bi pri tako velikem številu udeležencev, ki sva jim s Silvom pomagala pri odtiskovanju črk in likov, težko naredila vse učinkovito in dobro.

Deklica Nina je ob reki srečala dečka, pa tudi on ni vedel, kje bi bil konjiček Fantek. Nina je prišla do travnika, na travniku je bila muca. Tudi muca ni vedela, kje bi bil fantek, vendar se ji je zdelo, da je morda malo naprej, na sosednjem travniku. Muca Pika in Nina sta se poigrali, nato je Nina odšla, saj je bilo že pozno in si je zares želela videti konjička Fantka. In res ga je zagledala. Konjiček Fantek je bil zelo vesel. Nina je Fantka objela, ga pobožala, se z njim malo pogovorila in obljubila, da kmalu zopet pride. Konjiček Fantek jo je pospremil del poti nazaj.

Nini se je ponoči sanjalo o konjičku Fantku. Pri zadnji ilustraciji je hrib narisal Vlado, hišico Franci, deklico Jasmina, pikice pa je naredila Matejka. Vlado se je izkazal pri likih ljudi, obenem pa je naredil tudi zelo lepo podlago za hribe.

Franci piše, zato njega vselej uporabijo za besedila. Ugotovili smo, da na trenutke tudi razume, kar napiše, in je srečen. Poleg tega je naredil hlev za konjička, na kar je bil zelo ponosen. In hlev je bil lep. Torej je tudi njemu uspelo iti iz svoje cone udobja drugam, ven iz sveta črk.

Matejka je avtistka, ki pa je po Silvovi predlogi zmogla narediti čudovitega konjička, hrib in luno s pikicami. Čeprav je bila sicer iz druge skupine, si je tako zelo želela sodelovati v naši skupini, da smo jo večkrat vzeli k sebi. Z nami je odlično sodelovala. Čutiti je bilo mogoče energijo, srečo, ki je sevala iz nje, ko je poskušala narediti nekaj novega. Občasno ji je bilo skoraj pretežko, pa je vendarle zmogla, se umirila in delala naprej. Na koncu je bila srečna.

Pri izdelavi knjižice o Nini in konjičku smo uporabili različne likovne tehnike, ki pomagajo razvijati motoriko. Poleg tega so udeleženci večkrat pripovedovali zgodbo, kar zanje nikakor ni bilo lahko, so pa s tem utrjevali spomin in povezave, tako da smo lahko zato vsakokrat po malem napredovali.

Prek slike so udeleženci izražali tudi čustva. Kakšna so usta in kakšne oči, če je človek vesel, kako se človek drži, če je jezen ali žalosten? Pogovor o tem jih je zelo zabaval in prav ob tem sem dobila občutek, da se je Jasmina odprla in začela delati drugačne risbice.

Pozneje smo se pogovarjali tudi o risankah in Silvo je napravil majhno animacijo v obliki dveh sličic, ki sta že osnova za risanko, česar se je še posebej razveselil Matej.

Moje delo se je tako končalo, vendar pa si bom z veseljem ogledala, kaj je nastalo v nadaljevanju. Zanima me delo pisatelja Dušana Šarotarja, kaj se je zgodilo s knjižico o Nini, prav tako bo zanimiva razstava črk. Rada bi videla napredek, ki ga je ta projekt spodbudil, ljudi, s katerimi sem sodelovala. V vsakem primeru mislim, da je likovna interpretacija nekaj, povsem nekaj drugega pa je tisto, kar interpretacija prinese. Opažanje, kako udeleženci napredujejo. Kaj novega so sposobni storiti sami, koliko več si zapomnijo, v katere nove svetove so se podali in v kolikšni meri so se začutili povezane med sabo.

Mojca Sekulič Fo,
mentorica ilustratorica v CUDV Dobrna

Vlado Pavlič in Franci Koprivc (CUDV Dobrna)

PRVO SREČANJE v Zavodu Dornava, kjer sem kot mentorica vodila delavnice v okviru projekta »Vključujemo in aktiviramo!« se je pričelo tako, da smo se usedli drug poleg drugega v krog – nekateri izmed udeleženk in udeležencev na stolih, drugi na invalidskih vozičkih. Uvedla sem igro »vleči in povej«, s pomočjo katere smo se spoznali, tako da smo vlekli listke, na katerih je bila na preprost in igriv način podana iztočnica za osebno predstavitev (npr. tvoja najljubša hrana, najlepši kraj itn.). Tako smo skupaj prebili led in se vsi predstavili drug drugemu, lahko zgolj v navezavi na vsebino z listka ali pa tudi širše.

Najdebelejšega sloja ledu pa sem se morala lotiti sama, saj se je izkazalo, da je med mojim skrbno pripravljenim programom za delavnice in izzivi, ki me čakajo, velik razkorak. Na prvem srečanju sem dobila občutek, kot da bi se zaletela v nevidno steno ... Kasneje sem ugotovila, da je bilo to zato, ker sem trdovratno sledila točkam, navedenim v programu, vsebini, ki je bila z nepremičnimi črkami zapisana na papir. Na drugi »strani stene« me je namreč čakalo nekaj povsem drugega, ljudje, ki se s svojimi besedami, mislimi, hotenji in željami neprestano gibljejo (četu-di je fizično gibanje nekaterim od njih zaradi bolezni in poškodb oteženo oziroma onemogočeno) ter povzročajo, da ustvarjalnost kroži in se tako izmika formalnim »zapovedim«. Papir je neživa snov, medtem ko so Branko, Danica, Klaudija, Dominika, Aleksandra, Martina, Blaž, Milan in Andreja še kako živi.

Naše druženje se je sicer začelo v sproščenem duhu, igri za spoznavanje so sledile kreativne igre, namenjene osredotočenju na sedanost, na »trenutek«, ki so pomembne za izostritev pozornosti. Po tem uvodnem delu pa sem začutila, da hitim, da lovim čas, ker si želim, da bi izvedli vse, kar sem imela zapisano v načrtu (zdelo se mi je nujno, da preberemo vse literarne tekste, ki sem jih navedla v programu). S tem sem sama izgubila stik

s trenutkom, hkrati pa tudi stik z vsemi prisotnimi. Uspelo nam je sicer kar precej narediti, a če bi tako nadaljevala tudi na srečanjih, ki so sledila, je vprašanje, ali bi skupina ostala celovita in naš krog sklenjen (kdo izmed udeležencev ali udeleženk bi se zagotovo premislil in prenehal hoditi na delavnice).

Sodelavka Polona, ki zelo dobro pozna svoje varovance in varovanke ter ima izjemen čut za delo z ljudmi in res veliko izkušenj, me je tudi sama opozorila, da preveč hitim in da je program prezahteven.

Drugo srečanje je potekalo drugače. Začeli smo tako, da smo se pogovorili o željah in pričakovanjih. Dogovorili smo se, da bomo imeli daljšo pavzo, saj je zelo težko tri ure delati brez oddiha oziroma možnosti menjave prostora. Tako smo se med odmorom preselili na hodnik, pili kavo in malicali. Bolj kot na zapisane točke v programu sem se osredotočila na to, kar so mi prisotni povedali. Branko je na primer dejal, da si želi, da bi se učili pisanja življenjepisa, Dominika je rekla, da jo zanima branje poezije z verzji (in ne sodobna poezija, ki smo jo brali na prvem srečanju) ... Ugotovila sem tudi, da skoraj vsi udeleženci in udeleženke zelo radi govorijo in sodelujejo v dialogu ter da je zato nujno, da si ustvarimo prostor in čas za »gibanje besed«.

Čeprav sem program prilagodila in skrajšala, pa nam je uspelo na delavnicah zaobjeti barvito paleto vsebin. Udeleženke in udeleženci so z zanimanjem sprejemali goste delavnic. Vsak od njih je prinesel delček svojega sveta na naša srečanja in nas vse obogatil s svojimi zgodbami, pesmimi in znanjem. Obravnavali smo različne teme, smrt, bolečino, ljubezen, sočutje in drugo. Ob tem, da smo brali tekste in se o njih pogovarjali, smo bili ves čas kreativni tudi sami. Ustvarjali smo svoje zgodbe (npr. »Zlata ribica« in »Vila Aleksandra«), pri tem pa se izjemno zabavali. Opazovala sem dinamiko v skupini in ugotovila, kako je »kreativnost nalezljiva«. Tudi tisti, ki so se na začetku držali bolj ob strani, so sčasoma pokazali željo, da bi pred skupino predstavili svoje ideje. Predvsem pa nas je vseskozi spremljala radovednost, želja po spoznavanju novega v okviru medsebojnega druženja. Z veseljem so prijeli v roke knjige, ki sem jih prinesla s seboj, od *Naših zgodb* do Prešernovega *Povodnega moža* in drugih del. Zgodbe so prebirali tudi doma.

Nekateri so mi sami od sebe prinesli svoje tekste. Andreja mi je na primer izročila v branje cel zvezek svojih pesmi, Klaudija mi je poslala različne tekste od dnevniških in esejističnih zapisov do utrinkov in krajših misli o življenju. Milan mi je prinesel

svoj dnevniški zapisek, Blaž mi je poslal svoj prispevek. Dominika je enkrat med delavnico spisala celo pesem in jo potem prebrala ostalim (dejala je, da jo je »vzdušje tako inspiriralo«, da je začela pisati). Med odmori sem si vzela čas in se z vsakim tudi individualno pogovorila o možnostih izboljšave njihovega pisanja. Branko se je odločil, da bo pisal o bolečini, in tako je nastal ciklus pesmi, ki je objavljen v zborniku. Zdi se mi, da sta prav sproščeno vzdušje in odprt dialog omogočila, da so udeleženci in udeleženci stopili v kontakt s svojimi notranjimi vsebinami.

Ciklus »Bolečina« odraža ranljivo stanje posameznika, ki prevprašuje smisel bivanja znotraj represivnega sveta, prostora, ki zavira spontano naravnost subjekta. Branko se sprašuje, kakšen je »svet onkraj«, kakšen je prehod iz bivanja v nebivanje, pri tem pa sledi osrednjemu občutku, bolečini, ki »trga in para« vsako celico telesa.

Besedilo »Vila Aleksandra« smo spisali skupaj kot skupina, in sicer v dveh delih. V prvem smo se osredotočili na zgradbo zgodbe (vsak od prisotnih je sodeloval pri nastanku, tako da je sledil svoji domišljiji), v drugem pa smo se lotili izboljšave teksta. Vsebino smo umestili v širši družbeni okvir – navezali smo se na pojem strpnosti in sprejemanja. Glavna junakinja zgodbe je namreč 44-letnica, ki svoje življenje preživlja na invalidskem vozičku. Že sama ljubezenska zgodba z več kot deset let mlajšim moškim prekinja s stereotipno obravnavo ljubezenskih razmerij (kjer se navadno pojavlja razmerje starejši moški/mlajša ženska) in postavlja v ospredje emancipiran ženski lik. Invalidnost junakinje ne odvrne od tega, da bi si poiskala intimno zvezo, niti, da bi se realizirala v erotičnem smislu. Udeleženci in udeleženke so v zgodbo vpeli domišljijski lik, vilo Aleksandro, ki poskrbi, da zgodba postane »sladka« (kar je smiselno tudi glede na to, da se ljubezenski odnos prične v slaščičarni z imenom »Sladka sprememba«), zaljubljenca pričara hišo na obali in za nameček junakinji na koncu omogoči, da stopi s svojega vozička in shodi.

Če bi enosmerno sledila programu, ki sem ga spisala pred začetkom delavnic, pri čemer sem seveda upoštevala zahteve in cilje projekta (običajno je tako, da projekti zahtevajo realizacijo preširokega spektra ciljev), mi z udeleženkami in udeleženci ne bi uspelo skleniti kroga. Razdvojila bi nas »ledena ploskev distance«, ki onemogoča pretok kreativne energije, čustev, idej, zamisli. Posledično sploh ne bi uresničila osrednjega cilja projekta. Menim, da so kreativne delavnice, ki omogočajo ljudem, da se zavejo lastnih potencialov, izredno pomembne za njihovo opolnomočenje in za vzpostavitev na strpnosti utemeljene enakopravne družbe. Ustvarjalen posameznik je namreč zdrav

posameznik. Zato upam, da bo v prihodnje še več podobnih projektov, ki bodo v ospredje postavljali ranljive skupine, torej posameznike in posameznice, ki so tako ali drugače odrinjeni od osrednjega delovanja družbene strukture.

Zelo sem vesela, da mi je uspelo pridobiti dragoceno izkušnjo medsebojne izmenjave in novo znanje, ki ga bom lahko uporabila pri svojem nadaljnjem delu z ljudmi. Udeležencem delavnic se zahvaljujem za vse izrečene (in zapisane) besede, še posebej pa se zahvaljujem sodelavki Poloni, ki je z odprtim in tankočutnim srcem skrbela za pozitiven pretok energije v skupini in za udobje prisotnih. Redki so ljudje, ki s tako milino stopajo v odnose. Zahvaljujem se vsem gostom, ki so popestrili program, ter Mojci in Zariki, ki sta me povabili k projektu.

Alja Adam, mentorica v ZUDV

dr. Marijana Borštnarja Dornava

V DRAGO sem prišla z natrpanim programom in nekoliko treme. Nisem točno vedela, kaj me čaka. Nekaj dni pred začetkom sem se na ksilofon naučila igrati svojo pesem »Drevo«, ki jo je uglasbil Uroš Cej in ki je že na prvem srečanju požela uspeh. Imenovana sem bila za »najboljšo igralko ksilofona na svetu«. S tem zavidljivim priznanjem me je odlikoval sedemnajstletni Blaž (ki se nam je pridružil le med počitnicami, saj sicer hodi v šolo). Ilustratorju Ivanu Mitrevskemu, s katerim sva pripravila prvo srečanje, pa je namenil »zlato plaketo za fenomenalne ilustracije« v knjigi *Skrivnosti mladih levov* Žige X. Gombača. Trema je v trenutku izgubila vsakršno moč in spoznala sem, da bo projekt poskrbel tudi za mojo rast, ker mi je odprl svet, ki sem ga doslej poznala samo od daleč.

Kaj lahko dam tem ljudem, sem se spraševala. Saj ne potrebujem posebnega znanja, samo občutljivost, domišljijo in ljubezen do besede. Verjetno je razlog, da smo v projekt vključeni ustvarjalci s področja knjige, ravno ljubezen do besede, ki se skozi nas pretvarja v živo snov.

Spomnila sem se na zaključni prizor iz filma »Marie Heurtin« (Francija 2014, režija Jean-Pierre Améris), ustvarjenega na podlagi resnične zgodbe: deklica, od rojstva slepa in gluha, popolnoma neobvladljivega vedenja, pride v oskrbo mlade redovnice Marguerite v domu za gluha dekleta. Sestra Marguerite jo vzljubi in jo z neizmernimi napori nauči govoriti znakovnega jezika, tako da z dekličinimi dlanmi oblikuje znake za besede v svojih dlaneh. Marie tako besede začuti, saj jih ne more ne videti ne slišati. Dolgo je Margueritino delo videti brezupno. Toda ko Marie po mesecih upornih izbruhov doume prvo besedo, se ji odpre svet jezika. V sklepnem prizoru z rokami, ki jih steguje proti nebu, govori Margueriti na njenem grobu. »Danes je prišla nova deklica,« pravi. »Gluha in slepa je kakor jaz. Zdaj čaka na besedo.«

Z Ivanom Mitrevskim, ki je prevzel likovni del projekta, sva za izhodišče programa iskala besedo, ki bi bila lahko simbol vsega, kar bomo počeli. Izbrala sva besedo *drevo*. In prijela se je. Že raste, brsti, cveti in rodi.

V ljubljanskem mestnem sadovnjaku smo nato konec oktobra posvojili pravo drevo, postali smo varuhi mlade jablane. Priredili smo majhno slovesnost, na kateri nas je s kitaro spremljal glasbenik Anton Lorenzutti. Tako sta se srečala simbol in rastlina. A naj se vrnem na začetek našega druženja.

Vse, kar sem si sprva zamislila, je potem potekalo drugače. Predvsem bolj počasi, kot sem si predstavljala.

Na prvem srečanju, na katerem je bil prisoten tudi Ivan, so bili naši udeleženci zelo izvirni v iskanju zamisli, kakšno drevo bi bili radi oni sami. Eden od dveh Blažev bi bil najraje sliva, da bi lahko iz njegovih plodov skuhalo marmelado, drugi hruška. Janez z Obale bi bil jablana, iz njegovih plodov bi spekli zavitek ali pito. Anamarija in Tina bi bili češnji, tisti Janez, ki je najstarejši od vseh, pa bi bil rad lipa. Vsi so hoteli biti koristni, vsi so hoteli obroditi uporabne sadove.

Pripovedovala sem jim uganke, kratke zgodbe o drevesih in tudi pesem Karla Destovnika - Kajuha »Jaz sem droben, droben list, ki drevo mu daje hrano ...«

»Kaj pa je zdaj to?« so se čudili.

»Niste razumeli?« sem jih vprašala.

»Prav nič,« so mi odkrito povedali. »Kako je lahko en pesnik droben list?«

In so me spravili v zadrego. Razložiti simbol ni tako enostavno. Pomagala sem si z ilustracijami dreves različnih avtorjev, ki jih je Ivan prilepil na steno. Temna drevesa, svetla drevesa, gola in olistana, samotna in nagneteneta skupaj, abstraktna in realistična, naslikana v različnih tehnikah, so ustvarjala mnogo vtisov, ki smo jih skušali razbrati.

»Bi te bilo v senci teh dreves malo strah?«

»Malo pa že.«

»Vidiš, ta temna drevesa govorijo o tesnobi.«

»Pa tale? Ob svetlem drevesu s pisanimi sadovi bi te bilo strah?«

»Ne bi me bilo.«

Ne vem, ali so razumeli ali ne. Vendar so poslušali. Srkali.

Morda so njihovi čuti bolje zaznali pesniške in slikarske simbole, ko je ilustratorica Ana Zavadlav, naša prva gostja, prinesla na srečanje originale ilustracij za pesniško zbirko Janeza Menarta *Zadnja pomlad*. Ogleдали smo si tudi tiste, ki v knjigi niso objavljene. Drevesa, poti, ovinki, samotni pesnik, majhen pes ob njegovih nogah, vodnjak, prazne ulice ... Primerjali so originale z natisom in zelo jih je zanimalo.

ŠTIMEC DANDEL JABLANA

AM. Š

Avgusta smo brali zgodbe iz knjige *Kakšno drevo zraste iz mačka*. Spet nekaj, kar jim ni šlo v račun. Kako lahko iz mačka zraste drevo? Kdo bi to razumel! Niti jaz, ki sem naslovno zgodbo napisala, ne vem, kakšno drevo bi to lahko bilo. Domen se je tako smejal, da se sploh ni mogel ustaviti. Kaj bi lahko zraslo? Gledali smo Anine ilustracije: grmovje z vejami iz mačjih tac; drevesce, na katerem poganjajo miši ali brki; kaktus v obliki mačje glave; drevo, ki rodi mačje uheljčke in repe ... Njihovi čuti so vse posrkali.

Lepega avgustovskega dopoldneva smo šli v gozd. Igrali smo se, da smo majhni otroci, ki se grejo skrivalnice. Blaž se je tako dobro skrival, da ga nismo mogli najti, saj smo pred tem brali zgodbo »Skrivališče«, v kateri Tina iščejo policaji, on pa se hihita za deskami, prislonjenimi ob sosedov zid. Blaž je zadevo vzel resno. Z Martino, njihovo pedagoginjo in našo strokovno sodelavko, naju je že skrbelo, da bo tudi on čepel nekje do večera. Navsezadnje pa se je le pripodil iz grmovja in me »pofočkal«.

Tega dne smo si ogledali vsa drevesa okrog sebe in si pripovedovali, na kaj pomislimo ob njih.

»Ko še ne zraste drevo, je en velik nič, potem velik hlod, počasi raste in se spreminja v drevo, iz drevesa poženejo cvetovi, iz njih pa jabolka in hruške. Lahko se skriješ pod drevo, se greš skrivalnice,« je povedala Anamarija. »Drevo ti da užitek in smisel za humor, spodbuja misli,« je dodala.

Janez je razmišljal:

»So različne vrste dreves, na njih rastejo raznovrstne stvari, iz lipovega cvetja skuhaš čaj, natrgaš veje, daš v vodo, lepo diši, domače sadje raste ali divje, imaš tudi za drva. In pri gradbenih delih. Ogromno je izdelkov iz lesa.«

Blaž je dodal:

»Nekoč, nekega dne, je nastalo prelepo, čudovito drevo. To drevo je lepo, včasih lahko imaš pod drevesom piknik, na drevesu zraste veliko listov, deblo je posušeno, jabolka obiramo, da naredimo jabolčni štrudelj, lahko pa tudi jabolka posušimo in nastanejo krljji. Lahko iz jabolka naredimo jabolčno čežano, včasih pa kompot.«

Anamariji so se misli še naprej iskrile:

»Iz drevesa se veliko naučiš, veliko ti pomeni, lahko ga gledaš, lahko mu govoriš lepe misli o sebi, lahko mu zaupaš, če ti kaj leži na srcu, samo nikoli ga ne smeš zavrtniti.«

Tega dne smo ustvarili prve zapise: zgodbi »Dekle in drevo«, »Fant in drevo« ter basen »Lev in češnja«. Z Martino sva jih spodbujali, da so pripovedovali, zapisovala pa sem dobesedno tako, kakor se jim je utrinjalo. Vedno bolj so se razvneli, navdušeni so bili nad svojimi zamislimi. Vsakemu gostu, ki je po

tistem prišel, sem morala prebrati, kaj so ustvarili. Žareli so od ponosa. In srkali pohvale.

Septembra nas je obiskala slikarka Hana Stupica. Govorili smo o družinskem drevesu. Pripovedovala je o svoji pokojni mami Mariji Luciji, o svoji babici Marlenki in dedku Gabrijelu. Brali smo pravljico *Rokavička*. Danijel, ki se skoraj nikoli ne oglasi, se je spomnil na motivno podobno *Mojco Pokrajculjo* in začel peti: »Nisem ptička kot sinička, da bi gnezdo spletala; rajši hiško, drobceno šiško, vsak dan bi pometala ...« Poslušal jo je na magnetofonu, ko je bil majhen. Pri Mojci se je družba zbirala v piskrčku, so ugotovili, tule pa se je nagnetla v rokavico.

Skupaj smo nato narisali drevo pravljic, podobno tistemu, ki ga je Marlenka Stupica ustvarila za avtorsko slikanico *Čudežno drevo*. In ko so s Hano barvali, so ji začeli pripovedovati stvari, ki jih niso povedali še nikoli prej. O smrti, izgubi, nasilju, zapuščenosti. Tokrat sem srkala jaz. Do bolečine.

Že ob pripravi programa mi je bil najtrši oreh izbrati literaturo. Ti ljudje niso otroci, ne bomo brali slikanic. Že tako je bil potem najstarejši, Janez, kar naprej užaljen. Ko je le malo zadišalo po otroškem leposlovju, je začel godrnjati: »Same otročarije!« Trmasto se je zagledal v steno, pa čeprav sem izbirala pravljice, v katerih nastopajo odrasli. Take pravljice, ki govorijo o ljubezni, dobroti in zlobi, revščini in bogastvu, skromnosti in ošabnosti.

Prebrali smo pravljico »Zalika in Gusti« Ferija Lainščka, ker smo pričakovali njegov obisk. Takrat me je prvič zajelo malodušje. Brali smo, vmes sem se ustavljala, da sem preverila, koliko razumejo, in zdelo se mi je, da zelo malo. Nato smo še enkrat vse obnovili, pa še vedno ni kaj dosti ostalo. Ko je prišel Feri, sem zopet preverila, koliko se spomnijo, kaj se je zgodilo Zaliki in Gustiju, a sem naletela na čisto medel odziv. Kaj je zdaj to? Zakaj sploh berem in pripovedujem? Kakšen smisel ima moje početje?

Feri pa je govoril o svojem otrostvu v hiši iz blata s slamnato streho, o svojem očetu cestarju, ki ga je jemal s seboj na prašne poti, kjer sta srečevala ljudi in poslušala njihove zgodbe. Pripovedoval jim je o ravnici, o življenju z reko Muro. To je bilo resnično, temu so prisluhnili. In ko smo prebirali Ferijeve pesmi, so jih tudi poslušali, tiho in z odprtimi usti.

»Kako si lahko sposodiš človeka?« so spraševali.

»Ne moreš si.« Nisem več razlagala, samo prepustila sem jih pesmi: »Sposodim si še tebe spet, ne vprašam te, kako čez svet, ne vprašam te, od kod in kam, a vendar te nazaj ne dam ...«

Tega dne je Janez, ki se mu je dotlej vse zdelo neumno in otročje, napisal pesem z naslovom »Jesen«.

Kako zraste
drevo?
Najprej je en
velik nič. Prvič
zraste veliko
debla. Iz debla pa
zraste in naraste
veliko drevo. Iz
drevesa zraste
lahko tudi ena
velika češnja.
AM.Š

Preplavilo me je olajšanje. Saj sploh ni treba, da razumejo. Dovolj je, da poslušajo in vpijajo. Leposlovje ima svoj zven, kakor glasba, ki je ni treba do kraja doumeti, pa ti vseeno veliko pove. Čas, ki ga ti ljudje preživljajo z literaturo, se bo vanje usidral, spoznali bodo lepoto, ugodje, ki ga daje umetniško delo, in to jih bo obogatilo ne glede na to, ali bodo znali ponoviti, kar so slišali, ali ne.

Od tega spoznanja dalje se je samo še odpiralo. Vsakič mi je lepše z njimi. Povabili smo Anjo Štefan. Anamarija ji je po srečanju napisala pismo, drugi so ji narisali čudežno jabolko. Povabili smo plesalko in glasbenico, dvignili smo se stolov, plesali, peli, vriskali, se vrteli.

Želela sem si, da bi ustvarili tudi svojo pravljico. Pa še nismo prišli dlje kot do tega, da smo si izmislili, kdo bodo junaki v njej: babica Zalka, dedek Lan, volk Romeo, trije prašički in palček Romeo. Morda nam bo uspelo, ko bo zbornik že v tisku.

S pisateljem in pesnikom Petrom Svetino smo brali »Opernega berača« iz njegove *Ropotarne* in *Čudežni prstan*. Janez z Obale pa je ob tem povedal »resnično zgodbo«, kako je na poroki svojega brata ujel pobegli prstan (zgodba za naslovom »Poročni prstan«).

Nato smo si izmišljali pesem na motiv Anje Štefan. S Petrom sva jih vodila, da so peljali vsebino, rime pa sva jim nastavljala. Nekako takole:

Peter: »Kam letijo drobne ptičke? Na drevo.«

Jaz: »In prepevajo le...«

Oni: »Lepo.«

Peter: »Kam še lahko letijo?«

Oni: »V tople kraje.«

Peter: »Ki jih pozimi imajo ...«

Oni: »Raje.«

Na podoben način smo »napisali« pesem »Zemlja pleše«.

Nato je Anamarija vzela pero in papir ter si izmislila svojo pesem. Dala ji je naslov »Mi smo mladi in zaljubljeni«.

Midva s Petrom pa sva bila po srečanju tako navdahnjena, da sva si še nekaj dni pisala v rimah:

*Sonce pleše, Zemlja pleše, Luna pa nori
od veselja, da si z nami včeraj plesal tudi ti.*

*In še mesec, stari striček,
bi si k ustom vzel prtiček,
če bi vedel, da je paša,
ki jo stregla je Nataša,
bolj okusna od potic
s trgovinastih polic.*

*Glej, glej, tole je resnično:
rime plešejo odlično.*

*Vse do petka, do nedelje,
ko jih avtobus odpelje.
Kam odpelje jih, ve sredi,
ki je sredi njih, seveda.*

*Ponedeljek jih ustavi,
se nad rime s prozo spravi:
»Konec plesa!« jim ukaže.
»V prozi je povedat laže.«*

Spoznali smo tudi zgodbo, napisano po resnični pripovedi. Ko nas je obiskal ilustrator Damijan Stepančič, smo prebrali slikanico *Anton!*, ki jo je ustvaril skupaj z ženo Lucijo. V sanjah, na fronti med prvo svetovno vojno, je Damijanovega dedka obiskala mati, pa čeprav je že umrla, in ga povedla iz rova, v katerem je trenutek zatem eksplodirala granata in ubila vse razen njega.

»Tudi mene je potem, ko je že umrl, dedek obiskal,« se je oglasila Anamarija. »Približal se mi je na dvorišču, ampak takoj, ko je babica stopila iz hiše, je izginil nazaj v nebesa. In potem ga ni bilo nikoli več.«

»Moja mama pa je prišla k meni, me pobožala in šla,« je dodal Blaž, ki nima več matere. »Samo pobožala in šla.«

S kulturologinjo Urško Mlakar smo na spletu iskali slike dreves, ki nas spominjajo na žalost ali na veselje. Najprej smo oblikovali misli, potem smo našli ustrezno fotografijo veselega

ali žalostnega drevesa. Večina je izbrala slike dreves, ki imajo narisane obraze. Lažje razumejo sliko, ki je dobesedna. Njihove misli so si bile med seboj zelo podobne: srečni so, kadar jim kdo kaj lepega pove, kadar so doma, če jim nekdo zaupa, ko so med prijatelji, kadar jim kdo reče, da jih ima rad in da jih spoštuje ali da so pridni. Srečni so, ko so zaljubljeni in kadar pojejo. Danijel doma rad zloga drva, pometa in briše tla, rad dela v Drugi violini in tekmuje v teku. Vsi so srečni, ko delajo stvari, ki so jim všeč. Peter je srečen na hokejski tekmi, kadar zmaga Olimpija, srečen je doma, ko se »imajo lušno«, vesel je ob lepem vremenu. Žalostni pa so, kadar jim kdo kaj grdega reče, jih poniža. Petra boli, če mu kdo reče, da je norec. Žalostni so, ko kdo umre. Žalostni so tudi, če jih nihče ne obišče. Blaž je žalosten in jezen, kadar mu kdo pljune v čaj in se potem laže, da tega ni storil.

Vidiš, Nataša, si pravim, čeprav so to ljudje s posebnimi potrebami, ni njihova potreba po ljubezni prav nič manjša ali

večja od tvoje. V tem smo si enaki. Razveseli nas človečnost, razžalosti pa njeno nasprotje.

Program, ki sem ga oddala konec junija, sem sprti razbremenjevala. Vedno, kadar sem prišla z natančnim načrtom, kaj bomo delali, nas je zaneslo drugam, ampak nikoli povsem proč od osrednje zamisli.

Projekt se zdaj, ko tole pišem, že preveša v sklepni del. Pred kratkim smo gostili Toneta Partljiča, ki nas je nasmejal s svojimi zgodbami iz otroštva. Obiskala nas bosta še pisatelj Primož Suhodolčan in igralka Maja Nemeč.

Težko mi bo, ko bo projekt zaključen in se ne bom več vsak petek peljala v Drago. Pogrešala bom prisrčnost, ranljivost, odprtost, nedolžnost in neizmerno hrepenenje po polni, prepričljivi besedi, ki ni nikoli pri nikomer do dna potešeno.

Nataša Konc Lorenzutti,
mentorica v CUDV D. Boštjančič Draga

RISANJE JE RESNA STVAR

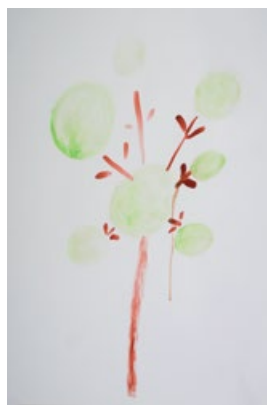
62

V CUDV Draga sem vodil likovne delavnice. Temo in potek delavnic sva določila s pisateljico, igralko in profesorico Natašo Konc Lorenzutti. Vsaka delavnica je trajala štiri šolske ure. Vmes smo si vzeli premor, ki smo ga izkoristili za to, da smo se najedli sadja in se družili. Udeleženci so mi takrat razkazali center ter mi povedali vse o čebelnjaku, vrtilčku in senzornem parku. Obiskali smo tudi bazen in si ogledali konje, niso pa pozabili niti na najnovejšo govorico o zaposlenih v centru. Čeprav sem se bal, da bi z dolgimi delavnicami preveč obremenil udeležence, so naša druženja potekala brez večjih težav. Dovolj smo imeli časa, da smo se lahko spoznali ter hkrati še vedno v miru risali in slikali.

Drago sem obiskal štirikrat. Prvič sem v center prišel skupaj z Natašo, da bi sploh spoznala center in ljudi, ki tam živijo in delajo. Kar me je najbolj presenetilo, so bile prelepe slike, razobešene po celotnem centru. Kot so mi povedali, je njihov avtor Marko, dolgoletni prebivalec Drage, ki je med drugim narisal tudi logotip CUDV Draga. Vsekakor spodbuden začetek za nekoga, ki je, kot jaz, v center prišel poln treme in negotovosti. Prvič sem namreč vodil delavnice za ljudi s posebnimi potrebami. V resnici sem imel tokrat z njimi prvič kak resnejši stik.

Ob drugem obisku smo z delavnicami začeli. Prvo delavnico sva vodila oba z Natašo. Najprej je ona vodila svoj del, potem jaz svojega. S seboj sem prinesel nekaj svojih knjig in jih predstavil udeležencem. Nekaterim so bile moje knjige zelo všeč. Med drugim mi je eden izmed udeležencev namenil zlato plaketo za najboljšega ilustratorja, ki pa je potem na svoje velikansko razočaranje nikoli nisem prejel. Kje je moja plaketa, Blaž Pirman?! Pojavil pa se je že prvi zaplet. Blaž (ne tisti s plaketo, temveč drugi Blaž) me je ob predstavitvi knjig opozoril, da oni niso otroci in da jim nima smisla prebirati otroških knjig. Večinoma

Peter Prokofjev (CUDV Draga)

Danijel Štimec (CUDV Draga)

so namreč moje knjige namenjene otrokom, tako da se jim drugače nisem mogel predstaviti, kot da jim pokažem prav take knjige. Kot vem, se je s podobno težavo srečala tudi Nataša. Zagotovo je bila to zanje občutljiva točka in potrudil sem se, da me ni bilo potrebno več velikokrat opozoriti na to. Vroči krvi navkljub smo spor hitro in uspešno zgladili in lahko smo se lotili ustvarjanja. Risanje ni otročarija, risanje je resna stvar! Prva delavnica je bila predvsem spoznavna. Narisali smo raznorazna drevesa. Drevo je bila namreč poglavitna tema delavnic, ki sva jo izbrala z Natašo (kasneje so se z drevesi v vseh njihovih oblikah in pomenih ogromno ukvarjali). Pri risanju so imeli udeleženci na voljo več tehnik, a so skoraj vsi posegli po vodenkah. Slike smo ponosno razobesili po učilnici.

Tretji obisk smo začeli tako, da smo spoznali, kako raznolik motiv je drevo. Natisnil sem jim desetine različnih ilustracij najrazličnejših dreves. Drevesa so lahko listnata, lahko so iglasta, majhna ali velika, košata ali čisto gola, lahko so jesenska, poletna, zimska, sadna, tropska, sredozemska ali gorska. Lahko so dom živalim, lahko dajejo senco ljudem, krasijo njihova dvorišča ali pa rastejo v divjini. Tudi narisana so lahko popolnoma različno. Nekateri jih rišejo zelo enostavno s krogcem in črto, drugi posvetijo veliko časa vsaki veji in listu. In ko smo že bili pri različnih stilih ilustriranja, smo spoznali še nekaj slovenskih ilustratorjev in malce preučili različne stile, ki jih imajo.

Kar se mi je ob tem zdelo izjemno pomembno, ni bilo samo to, da udeležencem pokažem raznolikost motiva na eni strani in pa raznolikost ilustracije na drugi. Kar mi je pomenilo več kot to, je bilo, da udeležencem pokažem, kako se z ilustriranjem lahko izražajo in kako vsak riše na svoj poseben način. Vsak lahko riše le po svoje, saj je vsak prav poseben posameznik, ki mu ni enakega. Ilustriranje sem jim hotel predstaviti kot način izražanja,

kot zanimiv in zabaven način komuniciranja. Ob tem je nastopil drugi zaplet: sramežljivost. »Jaz tega ne znam.« »Jaz tega ne morem,« so bili pogosti izgovori in izmikanja. A izgovore je bilo treba premagati in uspešno smo prebrodili tudi to krizo. Nova drevesa so se porajala izpod čopičev in svinčnikov. Najbolj mi je ostalo v spominu drevo, ki ga je narisal Domen. Zelo se je moral potruditi, da ga je naslikal, a na koncu je bilo to drevo vredno vsega truda. S svojimi ilustracijami smo kmalu polepili vse stene učilnice.

Na svojem četrtem obisku sem se odločil nekoliko odstopiti od začrtane teme delavnic. Dreves smo naslikali več kot dovolj. Pouk je bil končan, čas je bil za igro! Igra namreč ni samo za otroke. Prinesel sem jim dolgo balo papirja in jo razprostrl po vseh mizah. Tokrat smo morali s skupnimi močmi zapolniti ves beli prostor na papirju. Upal sem, da bodo začeli medsebojno komunicirati z risbo in bodo drug drugega dopolnjevali. To se ni zgodilo. Vsak se je držal svojega konca papirja. No, vseeno se lahko pohvalimo z zanimivo in izjemno dolgo risbo. Najlepši konec papirja je bil tisti, ki ga je naslikal naš najstarejši udeleženelec, Janez.

Čeprav se ta likovna igra ni najbolj obnesla, nismo obupali in smo poskusili še z eno igrico. Narisal sem jim krog in rekel Petru, enemu od udeležencev, naj nariše del tega obraza. Narisal je nos. Flomaster sem prevzel sam in narisal ušesa. In tako sva si podajala flomaster, dokler risba ni bila končana. Tako sva skupaj narisala ves obraz. Ta igra se je zelo dobro prijela. Blaž (Blaž s plaketo, ne drugi Blaž) in Peter sta nadaljevala z njo brez mene, si veselo podajala flomaster in narisala ogromno obrazov, nenavadnih živali in tudi nekaj nesmiselnih likov. Včasih so nastale risbe lepe, včasih zgolj zanimive.

Na delavnicah nismo ustvarili prav veliko umetnin, ki bi lahko krasile muzeje in galerije. A to ni bil naš namen. Namen naših srečanj je bil, da se udeleženci spoznajo in spoprijateljujejo z risanjem in s slikanjem ter da predvsem poskusijo uporabljati likovni jezik za izražanje in sporazumevanje. Če smo uspeli kakor koli odpreti tovrstni način izražanja, imamo to lahko za uspeh.

**Ivan Mitrevski, mentor ilustrator
v CUDV Dolfke Boštjančič Draga**

Domen Grobin (CUDV Draga)

Tina Zaletel (CUDV Draga)

